

Σκέψεις για τις έννοιες: Η προσέγγιση του Fodor¹

Ασπασία Κανέλλου και Στάθης Ψύλλος

Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

fuzzyclaimer@yahoo.com

psillos@phs.uoa.gr

1. Εισαγωγή

Οι βασικές θέσεις για τη φύση (οντολογία) των εννοιών στην τρέχουσα φιλοσοφική βιβλιογραφία φαίνεται να είναι τρεις. Οι έννοιες κατανοούνται σαν α) νοητικές αναπαραστάσεις κατηγοριών β) ικανότητες ή γ) αφηρημένα αντικείμενα κάποιου τύπου που για κάποιους αποτελούν τα δομικά συστατικά των προτασιακών περιεχομένων (propositions) των προτασιακών στάσεων (π.χ. φρεγκιανά νοήματα)

Στην παρούσα εργασία θα αναλύσουμε την προσέγγιση του Jerry Fodor στην 'κατοχή εννοιών' (1998, 2003, 2004) κυρίως στο *Concepts: Where Cognitive Science Went Wrong* και στο *Hume Variations*. Ο Fodor θέτει δύο διαστάσεις στη συζήτηση για τις έννοιες: Α. Τι τύπου αντικείμενα είναι οι έννοιες; Β. Προϋποθέτουν οι συνθήκες κατοχής (possession conditions) μιας έννοιας τις συνθήκες εξατομίκευσης άλλων συναφών εννοιών στο εννοιακό/γνωσιακό πλέγμα κάποιου υποκειμένου;

Ο Fodor εξετάζει το ερώτημα *τι είναι μια έννοια*; μελετώντας τις λεξικολογικές έννοιες, *έννοιες που αντιστοιχούν μία προς μία σε λέξεις που παίζουν το ρόλο κατηγορημάτων* και στις οποίες φαίνεται να αντιστοιχεί μία μόνο (αγγλική) λέξη. Για παράδειγμα η έννοια ΠΟΜΟΛΟ (DOORKNOB) αντιστοιχεί στη λέξη 'πόμολο'. Υποστηρίζει ότι σύμφωνα με την αναπαραστατική /υπολογιστική θεωρία του νου, την οποία θεωρεί ιστορική συνέχεια της θεωρίας των Ιδεών του 17^{ου} αιώνα αλλά και το νόμιμο πλαίσιο της γνωσιακής ψυχολογίας, οι έννοιες (όπως η έννοια του πόμολου, του κόκκινου, του σκύλου) είναι *νοητικές αναπαραστάσεις* κατηγοριών. Τίθενται σε ένα σχετικά αυτόνομο εξηγητικό υπολογιστικό επίπεδο οργάνωσης κάποιου οργανισμού. Επίσης υποστηρίζει ότι οι συνθήκες κατοχής μιας έννοιας δεν

¹ Θερμές ευχαριστίες στο Δρακούλη Νικολινάκο και στον Γιάννη Στεφάνου για πολύτιμες υποδείξεις. Το έργο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και Εθνικούς Πόρους (ΕΠΕΑΕΚ II) ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II.

προϋποθέτουν τις συνθήκες κατοχής άλλων εννοιών εντός της γνωσιακής οικονομίας κάποιου υποκειμένου ή προσώπου.

Το πλάνο της εργασίας είναι το ακόλουθο: Στην ενότητα 2 θα παρουσιάσουμε σε αδρές γραμμές το πλαίσιο της (κλασικής υπολογιστικής) αναπαραστατικής/ υπολογιστικής θεωρίας του νου (ΑΘΝ), κάποια από τα επιχειρήματα υπέρ της, καθώς και τις συνθήκες επάρκειας που θέτει για οποιαδήποτε θεωρία για τις έννοιες. Για τον Fodor (1998), η ΑΘΝ αποτελεί το πλαίσιο στο οποίο μπορεί να τεθεί το ερώτημα ‘τι είναι οι έννοιες;’. Βασικό στοιχείο της αναπαραστατικής θεωρίας είναι ότι θέτει την ύπαρξη μιας γλώσσας, της γλώσσας της σκέψης (language of thought, Mentalese) με συνδυαστικό συντακτικό και σημασιολογία, από την οποία η φυσική γλώσσα έλκει το περιεχόμενό της ή το νόημά της. Φορείς περιεχομένου (νοήματος) καθίστανται επομένως οι νοητικές αναπαραστάσεις της εν λόγω γλώσσας. Οι λεξικολογικές έννοιες φαίνεται εν μέρει ν’ αποτελούν το λεξικό της εν λόγω γλώσσας.

Στην ενότητα 3 θα εξετάσουμε τις δύο διαστάσεις του ερωτήματος ‘τι είναι μια έννοια X;’ όπως τις διατυπώνει ο Fodor, τη διάσταση ανάμεσα στον καρτεσιανισμό και τον πραγματισμό και τη διάσταση ανάμεσα στον ατομισμό και τον αντιατομισμό για τις έννοιες. Στην ενότητα 4 θα εξετάσουμε τα βασικά επιχειρήματα του Fodor εναντίον του πραγματισμού και του αντιατομισμού για τις έννοιες, αντιστοίχως της θέσης ότι οι έννοιες είναι *έννοιες σε χρήση* (βλ. Peacocke 1992) και της θέσης ότι οι συνθήκες κατοχής μιας έννοιας περιλαμβάνουν τις συνθήκες κατοχής πολλών άλλων. Στην ενότητα 5, θα διατυπώσουμε τη θετική θέση του Fodor για τις λεξικολογικές έννοιες τον *πληροφοριακό ατομισμό* (informational atomism)

2. Η Αναπαραστατική/Υπολογιστική Θεωρία του Νου

Η αναπαραστατική /υπολογιστική Θεωρία του Νου (ΑΘΝ) αποτελεί για τον Fodor το οντολογικό και εμπειρικό πλαίσιο της γνωσιακής ψυχολογίας. Τρία είναι τα βασικά επιχειρήματα υπέρ της.

A) Εξηγεί πώς είναι δυνατή η ψυχολογία ως αυτόνομη επιστήμη, νομιμοποιώντας ταυτόχρονα και τη ψυχολογία του κοινού νου.

B) Εξηγεί πώς μπορεί να λυθεί το πρόβλημα της προθετικότητας του Brentano.

Γ) Εξηγεί πώς είναι δυνατή η παραγωγικότητα και η συστηματικότητα των γνωσιακών ικανοτήτων όπως η σκέψη και η γλώσσα.²

2.1 Πώς είναι Δυνατή μια Αυτόνομη Επιστήμη της Ψυχολογίας;

Σε σχέση με το Α) το χαρακτηριστικό της ΑΘΝ είναι ότι εξετάζει τις *υποπροσωπικές* (subpersonal) συνθήκες που πρέπει να ικανοποιούνται ώστε να ισχύουν οι καθημερινές εξηγήσεις της ψυχολογίας του κοινού νου. Στην προσέγγιση του Fodor, η ψυχολογία του κοινού νου είναι μια *θεωρία* που αποδίδουμε στους εαυτούς μας και στους άλλους για να εξηγήσουμε τη συμπεριφορά. Η ψυχολογία του κοινού νου θέτει ως θεωρητικούς όρους τις προτασιακές στάσεις (φορείς περιεχομένου), όπως οι πεποιθήσεις και οι επιθυμίες, με στόχο την αιτιακή εξήγηση της συμπεριφοράς ή των πράξεων κάποιου υποκειμένου. Οι γενικεύσεις που ισχύουν στο επίπεδο της ψυχολογίας του κοινού νου υπάγουν συμβάντα σε αυτές βάσει του προθετικού τους περιεχομένου. Καταδεικνύουν ότι οι άνθρωποι δρουν στη βάση του περιεχομένου των πεποιθήσεων και των επιθυμιών τους. Σύμφωνα με τον Fodor, οι γενικεύσεις της ψυχολογίας του κοινού νου αποτελούν *ceteris paribus* νόμους, δηλ. νόμους που ισχύουν υπό συγκεκριμένες συνθήκες και έχουν εξαιρέσεις, σε αντίθεση με τους νόμους της φυσικής που θεωρούνται αυστηροί. Για τον Fodor (1994, 4), οι γενικεύσεις της ψυχολογίας του κοινού νου έχουν την ακόλουθη μορφή:

Εξ' ορισμού, μια προθετική γενίκευση είναι τέτοια ώστε υπάγει ψυχολογικές καταστάσεις με αναφορά στα προθετικά περιεχόμενά τους. Έτσι, τυπικές προθετικές γενικεύσεις μπορεί να είναι του τύπου: 'Αν θες να ----, και πιστεύεις ότι δεν μπορείς

² Η ΑΘΝ εφαρμόζεται σύμφωνα με τον Fodor μόνο στις προτασιακές στάσεις (και όχι στις συνειδησιακές καταστάσεις). Μεγάλο τμήμα του νου, όπως οι αντιληπτικές ή οι γλωσσικές διεργασίες χαρακτηρίζονται από τον Fodor ως τοπικές διεργασίες οι οποίες φαίνεται να είναι σπονδυλωτές (modular). Τέτοιες διεργασίες αποτελούν υποσυστήματα σχετικά ανεξάρτητα μεταξύ τους και πληροφοριακά ενθυλακωμένα, των οποίων η εφαρμογή είναι έμφυτα καθορισμένη. Αυτά τα υποσυστήματα καθορίζονται μέσω του λειτουργικού ή αιτιακού τους ρόλου. Ο χαρακτήρας τους επιτρέπει τη δυνατότητα αιτιακών σχέσεων με τον κόσμο. Σε αντίθεση, οι μη σπονδυλωτές γνωστικές διεργασίες δεν έχουν τα παραπάνω χαρακτηριστικά και είναι διεργασίες του 'κεντρικού επεξεργαστή'. Ο 'κεντρικός επεξεργαστής' ασχολείται κυρίως με την απαγωγή ή τη συναγωγή στην καλύτερη εξήγηση. Ο Fodor (2001) είναι απαισιόδοξος για τη δυνατότητα εξήγησης του κεντρικού επεξεργαστή, πράγμα που θέτει περιορισμούς στην εμβέλεια της υπόθεσης της αναπαραστατικής/υπολογιστικής θεωρίας.

να ----- εκτός και αν ----- τότε, *ceteris paribus*, θα δράσεις με τέτοιο τρόπο ώστε να -----.' Για παράδειγμα, Αν θες να κάνεις μια ομελέτα και πιστεύεις ότι δεν μπορείς να κάνεις ομελέτα εκτός και αν σπάσεις αυγά, τότε *ceteris paribus* θα δράσεις με τέτοιο τρόπο που προτίθεται να είναι σπάσιμο αυγού.

Μια συμπεριφορική ψυχολογία που δεν αναφέρεται σε 'εσωτερικές' καταστάσεις ή επεισόδια είναι βέβαιη αποτυχία για τον Fodor (βλ. Fodor 1968). Είναι στο επίπεδο του προθετικού περιεχομένου (*intentional content*) των εν λόγω γενικεύσεων που οι νόμοι της ψυχολογίας του κοινού νου δουλεύουν—και όχι σε κάποιο κατώτερο επίπεδο εξήγησης (όπως για παράδειγμα το βιολογικό). Εξηγούμε για παράδειγμα την κίνηση του Πέτρου προς το περίπτερο ως την πράξη *ότι πηγαίνει στο περίπτερο* επειδή επιθυμεί να αγοράσει μια εφημερίδα και γνωρίζει ότι *αν πάει* στο περίπτερο θα μπορέσει να ικανοποιήσει την πρόθεσή του *ν' αγοράσει μία*, αν δεν συμβεί κάτι άλλο.

Ο *ceteris paribus* χαρακτήρας των γενικεύσεων του κοινού νου και εν μέρει μιας αυτόνομης ψυχολογίας, τ' ότι είναι νόμοι που ισχύουν μόνο υπό συγκεκριμένες συνθήκες, υποδεικνύει όχι ότι δεν μπορούν νόμιμα να αποκαλούνται νόμοι, αλλά ότι στηρίζονται σε κατώτερου επιπέδου μηχανισμούς και πιο βασικούς νόμους που τους εδραιώνουν/ εφαρμόζουν σε ένα υπολογιστικό /λειτουργικό επίπεδο οργάνωσης κάποιου οργανισμού. Οι μηχανισμοί που εδραιώνουν τις γενικεύσεις της ψυχολογίας του κοινού νου είναι υπολογιστικοί, δηλαδή συντακτικοί μηχανισμοί που επιτελούν χειρισμούς σε σύμβολα. Το γεγονός ότι οι γενικεύσεις της ψυχολογίας του κοινού νου είναι ανάλογες με αυτές που τίθενται στη βάση μιας αυτόνομης επιστήμης της ψυχολογίας δείχνει ότι παρόλο που οι νοητικές καταστάσεις πραγματώνονται πολλαπλά από κατώτερου επιπέδου π.χ. βιολογικές διεργασίες, οι νόμοι της ισχύουν ακριβώς γιατί κάνουν ουσιωδώς μνεία στο *περιεχόμενο* των προτασιακών στάσεων. Για τον Fodor (1987, 10) μια επιστημονική αυτόνομη ψυχολογία *νομιμοποιεί* την ψυχολογία του κοινού νου αν υποθέτει ότι οι προτασιακές στάσεις—οι θεωρητικοί όροι που τίθενται στην αυτόνομη προθετική ψυχολογία κατ' αναλογία με τη ψυχολογία του κοινού νου—ικανοποιούν τα παρακάτω κριτήρια:

- (i) είναι σημασιολογικά αποτιμήσιμες.
- (ii) έχουν αιτιακές δυνάμεις.
- (iii) οι υπόρητες γενικεύσεις της ψυχολογίας του κοινού νου βάσει πεποιθήσεων/επιθυμιών είναι σε μεγάλο βαθμό αληθείς γι' αυτές.

Η θέση που υποστηρίζει ότι οι προτασιακές στάσεις ικανοποιούν τα παραπάνω κριτήρια αποκαλείται Επιστημονικός Προθετικός Ρεαλισμός. Είναι *επιστημονικός* γιατί προτείνει ότι οι παραπάνω συνθήκες θα υλοποιούνται από υποπροσωπικούς μηχανισμούς που διέπουν τις προθετικές γενικεύσεις του κοινού νου. Είναι *προθετικός* γιατί τέτοιοι μηχανισμοί εδραιώνουν νόμους που μοιάζουν σε κάποια προσέγγιση με αυτούς της ψυχολογίας του κοινού νου, υπάγουν συμβάντα βάσει του προθετικού τους περιεχομένου. Πώς όμως είναι δυνατό να υπάρχουν αντικείμενα στη φύση που ικανοποιούν τα (i) και (ii);

2.2 Το Πρόβλημα της Προθετικότητας

Ένα δεύτερο επιχείρημα υπέρ της ΑΘΝ είναι ότι προσφέρει λύση στο πρόβλημα της προθετικότητας του Brentano. Η συγκεκριμένη ερμηνεία του Fodor (1987, 97) στο πρόβλημα της προθετικότητας είναι η εξής:

Υποθέτω ότι σύντομα ή αργότερα οι φυσικοί θα ολοκληρώσουν τον υπό κατασκευή κατάλογο των θεμελιωδών και μη αναγώγιμων ιδιοτήτων των αντικειμένων. Όταν το κάνουν, οντότητες σαν το σπιν ... και το φορτίο ίσως να εμφανισθούν στον κατάλόγο τους. Αλλά η προθετικότητα (aboutness) σίγουρα δεν θα περιλαμβάνεται στον κατάλογο' ... Είναι δύσκολο να δει κανείς, δεδομένης της παραπάνω παρατήρησης, πώς κάποιος μπορεί να είναι Ρεαλιστής για την προθετικότητα χωρίς να είναι, σε κάποιο βαθμό, Αναγωγιστής. Αν οι σημασιολογικές και προθετικές ιδιότητες είναι πραγματικές ιδιότητες των πραγμάτων, αυτό πρέπει να ισχύει χάριν της ταυτότητας τους με (ή ίσως της επιγένεσής τους σε;) ιδιότητες που οι ίδιες δεν είναι ούτε σημασιολογικές ούτε προθετικές.

Το πρόβλημα της 'προθετικότητας' (intentionality) του Brentano ερμηνεύεται ως ακολούθως: 'πώς μπορούν να υπάρχουν προθετικές καταστάσεις στη φύση;'. Δηλαδή πώς μπορούν να υπάρχουν καταστάσεις που είναι περί άλλων φυσικών καταστάσεων ή περικλείουν άλλες φυσικές καταστάσεις (υπαρκτές ή φανταστικές) ως αντικείμενα, (έχουν, δηλ., προθετικότητα), ενώ παράλληλα παίζουν αιτιακό ρόλο στην παραγωγή της πράξης ενός υποκειμένου. Οι προθετικές καταστάσεις φαίνεται να περικλείουν κάποιο προθετικό 'αντικείμενο', όπως για παράδειγμα η ελπίδα της Ελένης *ότι θα καλπάζει στον Πήγασο* είναι *περί* της κατάστασης πραγμάτων όπου καλπάζει στον Πήγασο ή η σκέψη του Πέτρου *ότι ο αριθμός 1 είναι περιττός αριθμός* είναι *περί* του

αριθμού 1.³ Οι προθετικές καταστάσεις για τον Fodor ταυτίζονται παρόλο που δεν εξαντλούνται από τις προτασιακές στάσεις. Κατ' επέκταση το προθετικό περιεχόμενο ταυτίζεται αν και δεν εξαντλείται από το περιεχόμενο των προτάσεων που εκφράζουν προτασιακές στάσεις (προτάσεις του τύπου ο Α ελπίζει/πιστεύει/φοβάται...ότι π).

Πώς κατανοούνται οι προτασιακές στάσεις εν γένει και πώς τις κατανοεί η ΑΘΝ;⁴ Μια συνήθης προσέγγιση προσεγγίζει το *προθετικό περιεχόμενο* κατ' αναλογία με το γλωσσικό περιεχόμενο των προτάσεων που εκφράζουν προτασιακές στάσεις. Παρόλα αυτά υποθέτει ότι το γλωσσικό περιεχόμενο πηγάζει από το νοητικό περιεχόμενο, το περιεχόμενο της σκέψης. Όμως το μοντέλο της σκέψης κατασκευάζεται σε αντιστοιχία με αυτό της γλώσσας. Οι προτάσεις που εκφράζουν προτασιακές στάσεις σε αυτή τη γενική προσέγγιση αναλύονται συνήθως ως δυαδικές *σχέσεις* ενός

³ Υπάρχουν πολλές διαφορετικές προσεγγίσεις τόσο στο πρόβλημα της προθετικότητας όσο και για το ποιο, σε τελική ανάλυση, είναι το εν λόγω πρόβλημα. Για παράδειγμα, για τον Crane (ανάμεσα σε πολλούς άλλους) το βασικό ερώτημα που θέτει το κριτήριο του Brentano είναι: πώς υπάρχουν στάσεις που αναπαριστούν μη-υπαρκτά πράγματα; Αφορά στην 'ενύπαρξη' στο νου του προθετικού αντικειμένου. Άλλοι αντιτίθενται στο να αποδίδουμε τον όρο 'προθετικός' σε 'εσωτερικές' καταστάσεις ή επεισόδια. Σύμφωνα με τον Dennett (1971) είναι λάθος να χαρακτηρίζουμε ως προθετικές 'εσωτερικές καταστάσεις' ή 'εσωτερικά επεισόδια'. Για τον Dennett, θεωρούμε προθετικό ένα 'πρόσωπο' μια και οι νοητικές αναπαραστάσεις αναπαριστούν κάτι σε κάποιον ή για κάποιον. Για άλλες προσεγγίσεις βλ. Davies (1995).

⁴ Παραδειγματικές προθετικές στάσεις που ικανοποιούν το κριτήριο του Brentano θεωρούνται οι προτασιακές στάσεις. Συχνά ταυτίζεται το κριτήριο της προθετικότητας με το 'γλωσσικό' κριτήριο της εντασιακότητας (μια θέση που είναι γνωστή ως η γλωσσική έκφραση του κριτηρίου του Brentano), μέσω της μελέτης των προτάσεων που εκφράζουν προτασιακές στάσεις. Ο Fodor ανήκει σε αυτήν την παράδοση. Οι προτάσεις που εκφράζουν προτασιακές στάσεις όπως: 'Ο Πέτρος πιστεύει/ελπίζει/φοβάται... ότι π' δημιουργούν εντασιακά, σε αντίθεση με τα εκτασιακά, πλαίσια (ή συμφραζόμενα). Τα εντασιακά πλαίσια (συμφραζόμενα) είναι αυτά στα οποία αποτυγχάνει η αντικατάσταση όρων με κοινή αναφορά σε μια πρόταση χωρίς αλλαγή της τιμής αλήθειας της πρότασης. Για παράδειγμα, αν και ο Bob Dylan είναι ο Robert Zimmerman, ενώ μπορεί να είναι αληθές ότι 'Ο Γιάννης πιστεύει ότι ο Bob Dylan είναι ο μεγαλύτερος τραγουδοποιός μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.' δεν είναι εξίσου αληθές ότι 'Ο Γιάννης πιστεύει ότι ο Robert Zimmerman είναι ο μεγαλύτερος τραγουδοποιός μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.' Ο Crane (2001) υποστηρίζει ότι η προθετικότητα δεν μπορεί να ταυτίζεται με την εντασιακότητα, μια και η εντασιακότητα αφορά τις προτάσεις και όχι τις νοητικές καταστάσεις και εμφανίζεται και σε τροπικά πλαίσια. Παρόλα αυτά οι προτάσεις που εκφράζουν προτασιακές στάσεις μπορεί να ειπωθεί ότι δημιουργούν υπερ-εντασιακά πλαίσια (hyper-intensional) σε αντίθεση με τις τροπικές προτάσεις. Για το ανοιχτό ερώτημα της έκτασης των προθετικών φαινομένων βλ. π.χ. Byrne (2001) και Davies (1995).

προσώπου προς ένα προτασιακό περιεχόμενο. Για παράδειγμα η πρόταση ‘Ο Πέτρος πιστεύει ότι ο 1 είναι πρώτος αριθμός’ περιλαμβάνει τη δευτερεύουσα πρόταση ‘ότι ο 1 είναι πρώτος αριθμός’. Κατ’ αντιστοιχία, η πρόταση ‘Η Ελένη ελπίζει ότι ο Γιώργος θα της τηλεφωνήσει.’ περιλαμβάνει τη δευτερεύουσα πρόταση ‘ότι ο Γιώργος θα της τηλεφωνήσει.’. Η δευτερεύουσα πρόταση στην κάθε περίπτωση είναι το προτασιακό περιεχόμενο των δύο στάσεων. Τα προτασιακά περιεχόμενα (propositions) δεν είναι γλωσσικές οντότητες. Δηλώνουν κάτι για το πώς έχουν τα πράγματα, εκφράζουν κάποια πληροφορία. Η ίδια πληροφορία, σύμφωνα με αυτή τη θέση, εκφράζεται από την ελληνική πρόταση ‘ότι ο 1 είναι πρώτος αριθμός’ και την αγγλική πρόταση ‘that 1 is a prime number’. Η πληροφορία που εκφράζεται από ένα προτασιακό περιεχόμενο μπορεί να αποτιμηθεί σημασιολογικά, μπορεί δηλαδή να είναι αληθής ή ψευδής. Εδώ το προθετικό περιεχόμενο αναλύεται ως προτασιακό περιεχόμενο. Γι’ αυτό το λόγο προτάσεις προσταγής ή επιθυμίας (‘Άνοιξε την πόρτα’ ή ‘Έλα εδώ’) δεν εκφράζουν προτασιακά περιεχόμενα. Το τι ακριβώς είναι τα προτασιακά περιεχόμενα παραμένει ανοιχτό ζήτημα.⁵

2.2.1 Η Γλώσσα της Σκέψης

Η βασική υπόθεση της ΑΘΝ αφορά την ύπαρξη της *γλώσσας της σκέψης* (ΓΣ). Η ιδέα είναι ότι η σκέψη λαμβάνει χώρα σε ένα γλωσσικού τύπου μέσο (το οποίο πραγματώνεται στον εγκέφαλο). Όταν για παράδειγμα πιστεύεις ότι ο αριθμός 1 είναι πρώτος, υπάρχει κυριολεκτικά γραμμένη μια πρόταση η οποία σημαίνει ότι ο αριθμός 1 είναι πρώτος σε αυτή τη νοητική γλώσσα. Η πρόταση δεν είναι πρόταση της φυσικής γλώσσας. Πιο συγκεκριμένα, μια προτασιακή στάση, όπως μια πεποίθηση, ορίζεται ως εξής:

⁵ Οι τρεις βασικές θέσεις για τα προτασιακά περιεχόμενα είναι ότι αποτελούν: Φρεγκιανές οντότητες ή Ρασελιανές οντότητες ή σύνολα δυνατών κόσμων. Τα Φρεγκιανά προτασιακά περιεχόμενα αποτελούν αφηρημένες οντότητες που αντιστοιχούν σε νοήματα, σημασίες ή τρόπους παρουσίασης. Πολύ σχηματικά, μια ερμηνεία των Ρασελιανών προτασιακών περιεχομένων είναι ότι είναι δομημένες οντότητες των οποίων τα τμήματα είναι τα αντικείμενα, ιδιότητες και σχέσεις στις οποίες αναφέρονται οι πεποιθήσεις και βεβαιώσεις μας. Υπό μια έννοια θεωρούνται *sui generis* αφηρημένα αντικείμενα που στην πιο απλή μορφή τους (εκφραζόμενα από προτάσεις της μορφής υποκείμενο-κατηγορημα) αναπαριστώνται από διθέσια ζεύγη ανάμεσα σε κάποιο υποκείμενο και μια ιδιότητα, αλλά δεν αντιστοιχούν κατ’ ανάγκη σε αυτά. Η προσέγγιση των δυνατών κόσμων αντιμετωπίζει τα προτασιακά περιεχόμενα ως οντότητες χωρίς δομή και συγκεκριμένα ως σύνολα δυνατών κόσμων στα οποία μια πρόταση είναι αληθής. Βλ. Stich (2006)

(+) Για οποιοδήποτε οργανισμό O και οποιαδήποτε στάση A προς το προτασιακό περιεχόμενο P , υπάρχει μια (υπολογιστική/λειτουργική) σχέση R και μια νοητική αναπαράσταση AN τέτοια ώστε
 AN σημαίνει ότι P , και
 o O έχει A αν o O σχετίζεται με τρόπο R με την AN . (Fodor 1987, 17)

Μια πεποίθηση, όπως η πεποίθηση του Πέτρου ότι π , για παράδειγμα η πεποίθηση του Πέτρου ότι o I είναι πρώτος αριθμός, μετατρέπεται από μια δυαδική σχέση ανάμεσα στον Πέτρο και το π σε μια τριαδική υπολογιστική/λειτουργική σχέση ανάμεσα σε ένα υποκείμενο, μια πρόταση στη γλώσσα της σκέψης και το προτασιακό περιεχόμενο π . Το 'προθετικό αντικείμενο' της προτασιακής στάσης είναι το προτασιακό περιεχόμενο π μόνο με τον έμμεσο τρόπο ότι αποτελεί το νόημα της εν λόγω αναπαράστασης στη γλώσσα της σκέψης: η εν λόγω νοητική αναπαράσταση 'σημαίνει' ότι π .⁶ Οι νοητικές αναπαραστάσεις της γλώσσας της σκέψης είναι για τον Fodor οι πρωταρχικοί φορείς μη-παράγωγου περιεχομένου/νοήματος.⁷

Μια δεύτερη υπόθεση της ΑΘΝ αφορά την φύση των σπονδυλωτών νοητικών διαδικασιών.

(++) Οι νοητικές διαδικασίες είναι αιτιακές ακολουθίες δειγματισμών (tokenings) νοητικών αναπαραστάσεων. (Οι σκέψεις είναι υπολογισμοί.)

Οι σκέψεις είναι κλασικά υπολογιστικές διεργασίες. Η γλώσσα της σκέψης αποτελείται από ένα σύνολο συντακτικά δομημένων συμβόλων-νοητικών αναπαραστάσεων. Είναι σαν μια τυπική γλώσσα της λογικής και γι' αυτό διαθέτει συντακτικό και σημασιολογία. Όμως, οι υπολογιστικοί χειρισμοί στις αναπαραστάσεις αποκρίνονται μόνο στο *συντακτικό* των εν λόγω συμβόλων, σε ιδιότητες όπως το σχήμα τους.⁸ Οι μεταβάσεις ανάμεσα στα σύμβολα, από τη συντακτική πλευρά, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως τυπικοί κανόνες χειρισμού

⁶ Μπορούμε να διακρίνουμε μια αυστηρή και μια λιγότερη αυστηρή ερμηνεία της υπόθεσης. Σύμφωνα με την αυστηρή ερμηνεία, οι νευρολογικές καταστάσεις θα έχουν κάποιου τύπου συντακτική δομή ή λογική μορφή, σύμφωνα με την ασθενή οι εσωτερικές καταστάσεις που τίθενται σε κάποιο μαθηματικά υπολογίσιμο επίπεδο οργάνωσης κάποιου οργανισμού είναι συντακτικά δομημένες.

⁷ Πληρέστερα για την υπόθεση της γλώσσας της σκέψης και την ΑΘΝ ανάμεσα σε άλλα Βλ. Παγωνιδιώτης (1999) (2001) Crane (1995, 130-139) και Bermudez (2005).

⁸ Ανοιχτό είναι ακριβώς τι είναι το συντακτικό ενός συμβόλου, ή οι συντακτικές του ιδιότητες: οι συντακτικές ιδιότητες φαίνεται να α) είναι φυσικές ιδιότητες, β) καθεμιά συνδέεται με μια σημασιολογική ιδιότητα και γ) κάθε μια μπορεί να καθορίσει αιτιακές δυνάμεις και αποτελέσματα.

βάσει των συντακτικών χαρακτηριστικών των συμβόλων. Από σημασιολογική άποψη, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως κανόνες που καθορίζουν τις σχέσεις ανάμεσα στις αληθοτιμές των προτασιακών περιεχομένων. Τα σύμβολα παίζουν ακριβώς το ρόλο ότι αναπαριστούν κάτι, αφού φέρουν περιεχόμενο, ενώ ταυτόχρονα είναι καθέκαστα (particulars) με αιτιακές δυνάμεις (δεύτερης τάξης φυσικές ιδιότητες) ως συντακτικά αντικείμενα που λαμβάνουν χώρα στις ακολουθίες των σκέψεων. Επίσης αυτό που τα σύμβολα συμβολίζουν, η πληροφορία που φέρουν μπορεί να κωδικοποιηθεί και να αποθηκευτεί με ποικίλους τρόπους.

Μια τρίτη βασική θέση της ΑΘΝ είναι ότι

(+++)
(+++)
(+++)

το περιεχόμενο ανάγεται σε πληροφορία, όπου η ίδια η πληροφορία ορίζεται ως ζήτημα νομολογικής συνδετότητας (nomological connectedness) ανάμεσα σε μια νοητική αναπαράσταση και την ιδιότητα που την προκαλεί.

Στη βάση της υπολογιστικής αναπαραστατικής θεωρίας τίθεται η υπόθεση ότι η πρωταρχική μορφή περιεχομένου είναι η πληροφορία. Το περιεχόμενο (σημασιολογία) των συμβόλων είναι ευρύ ενώ το συντακτικό στενό.⁹ Οι υπολογιστικές διεργασίες αποκρίνονται μόνο σε στενές συντακτικές ιδιότητες όπως π.χ. τη δομή των συμβόλων. Πώς όμως είναι δυνατό το περιεχόμενο των συμβόλων να ακολουθεί τις αιτιακές συντακτικές διεργασίες των συμβόλων; Πώς κρατιούνται το στενό συντακτικό και η ευρεία σημασιολογία σε αρμονία; Πώς είναι δυνατό οι αιτιακές σχέσεις ανάμεσα στα σύμβολα να πηγαίνουν χέρι-χέρι με τις σχέσεις ανάμεσα στις αληθοτιμές των προτασιακών περιεχομένων; Η ιδέα της ΑΘΝ είναι ότι η σημασιολογία 'κατοπτρίζει' το συντακτικό. Οι φορείς ή τα οχήματα των προτασιακών περιεχομένων (οι προτάσεις της γλώσσας της σκέψης) είναι δομημένα κατ' αντιστοιχία με τη δομή της πρότασης που εκφράζει το κάθε προτασιακό περιεχόμενο. Ο εν λόγω κατοπτρισμός οφείλεται σύμφωνα με τον Fodor στο ότι οι

⁹ Το 'στενό' περιεχόμενο φαίνεται να είναι το περιεχόμενο νοητικών καταστάσεων που παραμένει ταυτόσημο για δύο φυσικά αντίγραφα σε διαφορετικούς δυνατούς κόσμους, δηλαδή ο τύπος περιεχομένου που δεν είναι ευαίσθητος στο εξωτερικό φυσικό και κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο τίθενται δύο φυσικά αντίγραφα, τη χωροχρονική του θέση κ.λ.π.. Το αναφορικό ή ευρύ περιεχόμενο είναι το περιεχόμενο των προθετικών στάσεων που θα άλλαζε αν τα δύο φυσικά αντίγραφα τίθονταν σε διαφορετικούς δυνατούς κόσμους, και είναι ευαίσθητο στο εξωτερικό πλαίσιο. Ο ίδιος ο Fodor έχει αλλάξει πολλές φορές άποψη για τη χρησιμότητα του στενού περιεχομένου.

σκέψεις είναι *κλασικοί Turing* υπολογισμοί. Ενεργούν στο συντακτικό των συμβόλων με τέτοιο τρόπο που σέβονται τις σημασιολογικές σχέσεις περιεχομένου.¹⁰

Είδαμε ότι το νόημα των λέξεων της φυσικής γλώσσα έλκεται από το περιεχόμενο των προτάσεων (συμβόλων) της γλώσσας της σκέψης. Οι έννοιες αποτελούν τα δομικά συστατικά των σκέψεων. Ως σύμβολα οι έννοιες είναι νοητικά καθέκαστα (*mental particulars*) νοητικές αναπαραστάσεις κατηγοριών. Οφείλουν τις αιτιακές τους δυνάμεις στο ότι ως καθέκαστα σύμβολα είναι συντακτικά αντικείμενα. Παράλληλα φέρουν ευρύ περιεχόμενο. Οι λεξικολογικές έννοιες στην προσέγγιση του Fodor αντιστοιχούν μια προς μια σε λέξεις, για παράδειγμα η έννοια ΠΟΜΟΛΟ στη λέξη 'πόμολο', η έννοια ΚΟΚΚΙΝΟ στη λέξη 'κόκκινο' κ.ο.κ. Όπως οι λέξεις και οι προτάσεις ικανοποιούν τη διάκριση *τύπου-δείγματος* (*type-token*), έτσι και οι λεξικολογικές έννοιες ικανοποιούν την εν λόγω διάκριση.

Για παράδειγμα, αν ο Δημοσθένης και ο Γιάννης εκφέρουν την πρόταση 'Ο αριθμός 1 είναι πρώτος.' οι δύο προτάσεις αποτελούν διαφορετικές δείγματα ή εκδοχές (*instances*) ή στιγμιότυπα (*instantiations*) του τύπου πρότασης 'Ο ΑΡΙΘΜΟΣ 1 ΕΙΝΑΙ ΠΡΩΤΟΣ'. Ο τύπος ΤΡΙΓΩΝΟ έχει ως εκδοχές ή περιπτώσεις διαφορετικά συγκεκριμένα τρίγωνα, όπως για παράδειγμα σκαληνό, ορθογώνιο ή το συγκεκριμένο τρίγωνο που βρίσκεται πάνω στο γραφείο σου. Επίσης, οι διάφορες εγγραφές του 'έννοια' όπως εμφανίζεται πολλές φορές σε αυτήν την εργασία αποτελούν δείγμα του τύπου λέξης 'έννοια'. Κατ' αναλογία, όπως οι λέξεις αποτελούν τμήματα προτάσεων έτσι και οι έννοιες, σύμφωνα με τη προσέγγιση του Fodor, αποτελούν τμήματα σκέψεων. Για παράδειγμα, όταν ο Δημοσθένης και ο Γιάννης σκέφτονται 'ότι ο αριθμός 1 είναι πρώτος' τα δείγματα προτάσεων (συμβόλων) στη γλώσσα της σκέψης του καθενός είναι διαφορετικά δείγματα του ίδιου τύπου. Ως δείγματα τα σύμβολα είναι διαφορετικά καθέκαστα με διαφορετικές αιτιακές δυνάμεις, που λαμβάνουν μέρος σε υπολογιστικές νοητικές διεργασίες. Όμως αποτελούν *περιπτώσεις* (*instances*) του ίδιου αφηρημένου τύπου αναπαράστασης που είναι σημασιολογικά αποτιμήσιμος. Με άλλα λόγια οι έννοιες συνδυάζουν τα δύο χαρακτηριστικά των προτασιακών στάσεων ότι φέρουν περιεχόμενο ενώ είναι

¹⁰ Για εξήγηση του παραπάνω και την αντιδιαστολή του κλασικού υπολογισμού με συνδετιστικά μοντέλα Βλ. π.χ. (Fodor 1987, 12-21), Παγωνδιώτης (2001), Bermudez (2005) Βλ. επίσης Fodor (1993) για την ιδέα ότι πρέπει να λειτουργεί μια μορφή προκαθορισμένης αρμονίας του στενού συντακτικού και του περιεχομένου.

ταυτόχρονα αιτιακά ενεργές. Κατανοούνται ταυτόχρονα ως νοητικά καθέκαστα και κατά δεύτερο λόγο ως αφηρημένοι τύποι.

2.3 Συστηματικότητα και Παραγωγικότητα

Το τρίτο επιχείρημα υπέρ της ΑΘΝ είναι ότι η γλώσσα της σκέψης εξηγεί τη *συνθεσιακότητα* (compositionality), συστηματικότητα (systematicity) και παραγωγικότητα (productivity) της γλώσσας και της σκέψης. Η ΑΘΝ θέτοντας *προτασιακές* (sentential) αναπαραστάσεις (και όχι για παράδειγμα εικονιστικές) δηλαδή αναπαραστάσεις που είναι συντακτικά δομημένα αντικείμενα—εξηγεί δύο χαρακτηριστικές ικανότητες αλληλένδετες με τη σκέψη και τη γλώσσα: την παραγωγικότητα και τη συστηματικότητα. Εξηγεί πώς όντα με πεπερασμένες γνωστικές ικανότητες μπορούν να κατανοήσουν και να παράγουν απροσδιόριστα μεγάλο αριθμό νέων προτάσεων, την ικανότητα της παραγωγικότητας. Η συστηματικότητα, από την άλλη πλευρά, είναι η ικανότητα να μπορεί κάποιος να αναγνωρίζει μια λογική δομή από μια άλλη και τους δυνατούς συνδυασμούς της. Για παράδειγμα, αν μπορεί κάποιος να κατανοήσει την πρόταση ‘Ο Δημήτρης αγαπάει την Αταλάντη’ (xRy) μπορεί να κατανοήσει την πρόταση ‘Η Αταλάντη αγαπάει τον Δημήτρη’ (yRx).

Η συστηματικότητα και η παραγωγικότητα είναι δύο γνωστικές ικανότητες που εξηγούνται ταυτόχρονα από τη συνθεσιακότητα της ΓΣ. Στη ΓΣ, οι δομικά σύνθετες αναπαραστάσεις (πλην των μεταφορικών εκφράσεων) συστηματικά οικοδομούνται από απλά συστατικά—τις ‘πρωταρχικές’ έννοιες. Η απαίτηση ότι η ΓΣ είναι συνθεσιακή είναι η απαίτηση ότι οι σύνθετες νοητικές αναπαραστάσεις ‘κληρονομούν’ το περιεχόμενό τους από το περιεχόμενο των τμημάτων τους με τρόπο συνδυαστικό και μαθηματικά υπολογίσιμο (Βλ. Fodor & Lepore 2002). Οι πρωταρχικές έννοιες από τις οποίες όλες οι σύνθετες έννοιες συντίθενται είναι αυτές που απαιτούνται για να οικοδομήσουν τις σύνθετες νοητικές αναπαραστάσεις, εκτός των μεταφορικών. Συμπίπτουν με όλες τις λεξικολογικές έννοιες.

Ο Fodor υποστηρίζει ότι κάθε θεωρία για τις έννοιες πρέπει να ικανοποιεί τις εξής συνθήκες. Να εξηγεί:

α) πώς οι έννοιες είναι νοητικά καθέκαστα (mental particulars) με αιτιακές δυνάμεις, δηλαδή πώς μετέχουν αιτιακά στις νοητικές διεργασίες, όπως τα καθέκαστα σύμβολα της γλώσσας της σκέψης βάσει των συντακτικών τους ιδιοτήτων.

- β) πώς κάθε έννοια αντιστοιχεί σε μια κατηγορία, (π.χ. η έννοια ΠΟΜΟΛΟ στην κατηγορία *πόμολα*)
- γ) πώς κάποιες έννοιες δεν είναι έμφυτες,
- δ) πώς είναι αντικείμενα που συντίθενται για την κατασκευή σύνθετων εννοιών και προτάσεων (μη μεταφορικών) με μαθηματικά υπολογίσιμο τρόπο και
- ε) τον διυποκειμενικό χαρακτήρα των εννοιών. Η συνθήκη του διυποκειμενικού χαρακτήρα των εννοιών είναι για τον Fodor ακριβώς η συνθήκη ότι τα διαφορετικά δείγματα προτάσεων στη γλώσσα της σκέψης των διαφορετικών υποκειμένων αποτελούν εκδοχές του ίδιου τύπου. Δηλαδή ότι όταν ο Δημοσθένης και ο Γιάννης φέρνουν προ της σκέψης την έννοια ΤΡΑΠΕΖΙ τα αναπαραστατικά δείγματα με τα οποία σχετίζονται είναι εκδοχές ή περιπτώσεις του ίδιου τύπου (Πρβλ. Fodor 1998, 23-39).

Έχουμε τώρα στην διάθεσή μας όλο το πλαίσιο για να αναπτύξουμε την κριτική του Fodor σε διάφορες θεωρίες περί εννοιών. Το αίτημα του είναι ότι μια εύλογη θεωρία για τις έννοιες θα πρέπει να είναι συμβατή με την ΑΘΝ και να ικανοποιεί τις παραπάνω συνθήκες επάρκειας. Όπως θα δούμε στην μεθεπόμενη ενότητα, ο Fodor (1998, 2003, 2004) επιχειρηματολογεί ότι ούτε ο πραγματισμός ούτε ο συναγωγικός αντιατομισμός περί εννοιών μπορούν να ικανοποιήσουν κάποιες από τις συνθήκες που μια θεωρία για τις έννοιες οφείλει να ικανοποιεί. Αλλά πριν περάσουμε στην κριτική, ας δούμε, στην επόμενη ενότητα, το πώς διευθετεί ο Fodor τις φιλοσοφικές προσεγγίσεις στις έννοιες.

3. Τι είναι οι έννοιες και σε τι συνίσταται η κατοχή τους;

3.1 Καρτεσιανισμός εναντίον Πραγματισμού για τις έννοιες

Η διαφωνία που περιγράφει ο Fodor (1998, 2003, 2004) ανάμεσα στον *πραγματιστή* και τον *καρτεσιανό* για τις έννοιες αφορά στον τρόπο διατύπωσης και εξέτασης του ερωτήματος *Τι είναι οι έννοιες*; . Η φιλοσοφική διαφωνία είναι ανάμεσα στην εξήγηση της *κατοχής μιας έννοιας X* και του *τι είναι να είναι κάτι μια έννοια X*. Ο πραγματισμός, με βασικό εκπρόσωπο τον Peacocke (1992), υποστηρίζει ότι η ανάλυση του σε τι συνίσταται η κατοχή μιας έννοιας από κάποιο στοχαστή προηγείται μεθοδολογικά της ανάλυσης του τι είναι να είναι κάτι μια έννοια. Το πρωταρχικό ερώτημα για τον Peacocke είναι ‘ποιες είναι οι συνθήκες κατοχής μιας έννοιας από κάποιο στοχαστή;’ που μεταφράζεται στο ερώτημα ‘τι σημαίνει για ένα στοχαστή να μπορεί να εξασκεί τις εν λόγω έννοιες;’ Δεν ‘έχεις’ έννοιες σε αναλογία

με το πώς έχεις στην κατοχή σου κάτι, ένα αντικείμενο. Η εξάσκηση των εννοιών κατά τον Peacocke καθορίζεται εν μέρει από το αν κάποιο υποκείμενο αποδέχεται ή όχι κάποιο προτασιακό περιεχόμενο.

Ο Fodor θεωρεί ότι καθιστώντας πρότερο το ερώτημα τι είναι για κάποιο στοχαστή να έχει κάποιες έννοιες, ο πραγματιστής αντιστρέφει την κλασική φορά της εξήγησης: 'Πρώτα λες τι είναι για κάτι να είναι η έννοια *X*, δίνεις τις συνθήκες εξατομίκευσής της, και ύστερα [εξηγείς] ότι η κατοχή της έννοιας *X* είναι κατοχή οτιδήποτε είναι το *X*.' (Fodor 1998, 2)

Ο κατά Fodor καρτεσιανός θεωρεί ότι το ερώτημα 'τι είναι να είναι κάτι μια έννοια *X*;' έχει μεθοδολογική προτεραιότητα έναντι του ερωτήματος 'σε τι συνίσταται η κατοχή της έννοιας *X* από κάποιο στοχαστή;', ή 'ποιες είναι οι συνθήκες κατοχής μιας έννοιας *X* από κάποιο στοχαστή;'. Η κατοχή μιας έννοιας είναι η κατοχή μιας νοητικής αναπαράστασης, ενός νοητικού καθέκαστου που προσδιορίζεται βάσει του τι αναπαριστά στην εντασιακή προθετική σκέψη. Τα νοητικά καθέκαστα είναι σαν τα φυσικά καθέκαστα (για παράδειγμα, τραπέζια, μπάλες) δηλαδή είναι προικισμένα με αιτιακές δυνάμεις. Παράλληλα είναι νοητικά γιατί χαρακτηρίζονται από προθετικότητα, δηλαδή φέρουν περιεχόμενο. Σύμφωνα με τον καρτεσιανισμό κατά Fodor (2003, 15-6):

Η έννοια *X*, είναι οτιδήποτε είναι αυτό με το οποίο ο νους αναπαριστά στη σκέψη την ιδιότητα του να είναι κάτι *X* ή καλύτερα, αφού η εννοιολογική αναπαράσταση είναι εντασιακή, είναι οτιδήποτε είναι αυτό με το οποίο ο νους αναπαριστά στη σκέψη την ιδιότητα του να είναι κάτι *X* ως τέτοιο.

Η εντασιακή αναπαράσταση διαφοροποιεί την έννοια ΑΠΟΣΠΕΡΙΤΗΣ από την έννοια ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ ή την έννοια ΚΛΕΙΣΤΟ ΤΡΙΠΛΕΥΡΟ από την έννοια ΤΡΙΓΩΝΙΚΟ. Διαφοροποιεί δηλαδή έννοιες με την ίδια αναφορά στο βαθμό που έχουν διαφορετική γνωστική σημασία, ή τρόπο παρουσίασης, για το γνωρίζον υποκείμενο. Οι έννοιες για τον καρτεσιανό 'είναι τύποι νοητικών αναπαραστάσεων και διαφοροποιούνται βάσει του τι αναπαριστούν' (Fodor 2003, 15). Επομένως, η κατοχή εννοιών είναι η κατοχή νοητικών αναπαραστάσεων διαθέσιμων στη γνωστική οικονομία του γνωρίζοντος υποκειμένου.

Ο πραγματιστής, από την άλλη πλευρά, προσεγγίζει το ερώτημα 'τι είναι μια έννοια *X*;' μέσω του ερωτήματος 'ποιες είναι οι συνθήκες κατοχής της *X*;' Ο

πραγματοστής υποστηρίζει ότι η αναπαραστατική θεωρία, ως εκδοχή της θεωρίας των Ιδεών, καθιστά τελείως μυστήρια την κατοχή μιας έννοιας, υποθέτοντας ότι η κατοχή μιας έννοιας είναι η κατοχή κάποιου νοητικού αντικειμένου στο νου, όπως η κατοχή μιας Ιδέας. Σε αντίθεση, ο πραγματιστής ξεκινάει από την κριτική της θέσης ότι η κατοχή μιας έννοιας είναι η μυστηριώδης κατοχή ή περιφορά στο νου κάποιου νοητικού αντικειμένου ή ότι αποτελεί μια σχέση του εν λόγω υποκειμένου με κάποιο αφηρημένο αντικείμενο (όπως μία φρεγκιανή σημασία) έξω από το χρόνο και το χώρο το οποίο ο νους μαγικά ‘συλλαμβάνει’. Η κατοχή ή ‘σύλληψη’ μιας έννοιας δεν μπορεί να κατανοηθεί βάσει του γενικού μοντέλου της κατοχής ή συσχέτισης με κάποιο αντικείμενο (είτε νοητικό είτε αφηρημένο). Το τι έννοιες έχει κάποιο υποκείμενο σχετίζεται με το τι μπορεί ή θα μπορούσε να κάνει, τι τύπου ικανότητες έχει. Στην εκδοχή του πραγματισμού που εξετάζει ο Fodor οι έννοιες ταυτίζονται με *ταξινομητικές* ή *συναγωγικές* ικανότητες. Ο κατά Fodor πραγματισμός υποθέτει ότι η ουσία μιας έννοιας βρίσκεται στον τρόπο εφαρμογής της στον κόσμο και τη χρήση της σε συναγωγές.

3.2 Ατομισμός εναντίον αντιατομισμού

Μια δεύτερη διάσταση του ερωτήματος ‘τι είναι οι έννοιες;’ αφορά στη διάκριση μεταξύ *ατομισμού* και *αντιατομισμού* (unatomism)´ αφορά, δηλ., στις συνθήκες κατοχής μιας έννοιας X. Το ερώτημα εδώ είναι: προϋποθέτουν οι συνθήκες κατοχής μιας έννοιας X τις συνθήκες κατοχής άλλων εννοιών όπως B, Γ, Δ κ.ο.κ.;

Προϋποθέτουν για παράδειγμα οι συνθήκες κατοχής της έννοιας ΣΚΥΛΟΣ τις συνθήκες κατοχής των εννοιών ΕΧΕΙ ΟΥΡΑ, ΓΑΥΓΙΖΕΙ, ΕΙΝΑΙ ΦΥΣΙΚΟ ΕΙΔΟΣ;

Ο αντιατομισμός υποστηρίζει ότι οι συνθήκες κατοχής μιας έννοιας δεν είναι ανεξάρτητες από τις συνθήκες κατοχής άλλων εννοιών εντός της γνωστικής οικονομίας κάποιου υποκειμένου. Για παράδειγμα, οι συνθήκες κατοχής της έννοιας ΣΚΥΛΟΣ προϋποθέτουν τις συνθήκες κατοχής της έννοιας ΖΩΟ, ΤΕΤΡΑΠΟΔΟ και πολλών άλλων.¹¹ Η αντιατομιστική θέση φαίνεται να είναι ιδιαίτερα εύλογη.

Σχετίζεται με το ότι ορισμένες έννοιες φαίνεται να ‘περιλαμβάνονται’ σε ορισμένες άλλες, για παράδειγμα, η έννοια ΕΡΓΕΝΗΣ φαίνεται εξ’ ορισμού να περιλαμβάνει τις έννοιες ΑΝΥΠΙΑΝΤΡΟΣ και ΑΝΤΡΑΣ, έτσι ώστε αν κάποιος κατέχει ή κατανοεί την

¹¹ Κάτι τέτοιο φαίνεται να έπεται από τη θέση της ψυχολογικής ουσιοκρατίας (βλ. π.χ. Medin and Ortony 1989)

έννοια ΕΡΓΕΝΗΣ μπορεί να συναγάγει ότι οποιοσδήποτε εμπίπτει σε αυτήν την έννοια εμπίπτει επίσης στις έννοιες ANYΠΑΝΤΡΟΣ και ΑΝΤΡΑΣ. Επίσης, φαίνεται εύλογο ότι οι συνθήκες κατοχής της έννοιας ΒΑΖΟ περιλαμβάνουν τις συνθήκες κατοχής των εννοιών ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ της έννοιας ΝΕΡΟ και κάποιων άλλων.

Ο αντιατομισμός μπορεί να διακριθεί σε *μετριοπαθή* και *ακραίο*. Στην ακραία εκδοχή του, ο αντιατομισμός υποστηρίζει ότι οι έννοιες προσδιορίζονται από όλες τις μεταξύ τους διασυνδέσεις σε ολόκληρο το εννοιολογικό πλέγμα κάποιου υποκειμένου, ή στο πλέγμα των πεποιθήσεών του ή κάποιας θεωρίας (ρητής ή υπόρητης). Στην μετριοπαθή εκδοχή του, ο αντιατομισμός (τοπικισμός-localism) ισχυρίζεται ότι οι έννοιες εμπλέκονται σε μικρότερα (πιο τοπικά) πλέγματα πεποιθήσεων ή θεωρίες ρητές ή άρρητες και ότι οι συνθήκες κατοχής τους προσδιορίζονται από *ορισμένες μόνο* από τις μεταξύ τους διασυνδέσεις στη γνωσιακή οικονομία κάποιου υποκειμένου. Ο Fodor (2003) (2004) επικεντρώνει την προσοχή του στον συναγωγικό αντιατομισμό, δηλαδή τη θέση ότι οι συνθήκες κατοχής μιας έννοιας εξαρτώνται από τις *συναγωγικές* και κατ' επέκταση *λογικές*, διασυνδέσεις της με άλλες έννοιες. Κατά συνέπεια, ο συγκροτητικός παράγων της κατοχής μιας έννοιας (και του τρόπου εξατομίκευσής της) είναι οι συναγωγικές της διασυνδέσεις με άλλες έννοιες: *όλες* στην περίπτωση του ακραίου συναγωγικού αντιατομισμού και *ορισμένες μόνο* στην περίπτωση του μετριοπαθούς συναγωγικού αντιατομισμού.

Ο ατομισμός, σε αντίθεση με τα παραπάνω, υποστηρίζει ότι «*Οι συνθήκες κατοχής κάθε έννοιας πρέπει να είναι ανεξάρτητες από τις συνθήκες κατοχής των άλλων εννοιών*». (Fodor 2003, 12) Οι συνθήκες κατοχής της έννοιας ΣΚΥΛΟΣ δεν προϋποθέτουν κατ' ανάγκη τις συνθήκες κατοχής της έννοιας ΖΩΟ ή ΓΑΤΑ κ.ο.κ. Αυτό που καθορίζει το περιεχόμενο μιας έννοιας και την εξατομικεύει, εν μέρει, είναι για τον Fodor οι νομολογικές της συνδέσεις με τον κόσμο, το οποίο είναι ένα αιτιακό ζήτημα. Ο ατομισμός επιτρέπει τη λογική δυνατότητα κάποιος να έχει μια μοναδική έννοια (λέξη), χωρίς καμιά άλλη (π.χ. ΜΑΜΑ). Επίσης, επιτρέπει τη λογική δυνατότητα κάποιος να κατέχει την έννοια ΣΚΥΛΟΣ δίχως την έννοια ΖΩΟ. Πρόκειται λοιπόν για μια ριζοσπαστική θέση, σύμφωνα με την οποία οι έννοιες δεν καθορίζονται από τις κρίσεις στις οποίες εμπλέκονται ή από τις χρήσεις στις οποίες τίθενται. Παρόλο που οι έννοιες μετέχουν σε κρίσεις ή προτάσεις *‘δεν έπεται από αυτό ότι οι έννοιες συνίστανται στις κρίσεις στις οποίες χρησιμοποιούνται.’* (Fodor 2003, 14) Οι συνθήκες εξατομίκευσής των εννοιών δίνονται ανεξάρτητα από τις

συνθήκες εξατομίκευσης των προτασιακών περιεχομένων των οποίων αποτελούν τμήματα.¹²

Γιατί όμως τόσο ο αντιατομισμός όσο και ο πραγματισμός δεν ικανοποιούν κάποιες από τις συνθήκες επάρκειας για μια θεωρία εννοιών; Η κεντρική αντίρρηση στο (συναγωγικό) αντιατομισμό συνίσταται στο εξής δίλημμα : α) άρση της ιδέας της διυποκειμενικής συνωνυμίας, μέσω μιας ιδιολεκτικής θεώρησης του νοήματος, όπου μπορούμε να μιλάμε για παρόμοια αλλά όχι ταυτόσημα προτασιακά περιεχόμενα ή β) αποδοχή της αναλυτικότητας. Κεντρική αντίρρηση στον πραγματισμό είναι ότι είναι κυκλικός μια και η ικανότητα της προθετικής σκέψης προϋποτίθεται συναγωγικών και ταξινομητικών ικανοτήτων.

4. Εναντίον του Πραγματισμού και του Αντιατομισμού

Ο πρώτος τύπος επιχειρήματος εναντίον της ταύτισης της κατοχής εννοιών με την κατοχή γνωστικών ικανοτήτων, είτε ταξινόμησης είτε συναγωγής, είναι ο εξής. Σε αντίθεση με τις λεξικολογικές έννοιες, οι γνωστικές ικανότητες δεν συντίθενται. Άρα η κατοχή εννοιών δεν ταυτίζεται με την κατοχή γνωστικών ικανοτήτων. Για παράδειγμα, αν οι έννοιες ταυτιστούν με ικανότητες ταξινόμησης, πχ. την ικανότητα να ταξινομεί κάποιος αντικείμενα σε αυτά που εμπίπτουν στην έννοια ΣΚΥΛΟΣ και στα υπόλοιπα, η εν λόγω ικανότητα ποικίλλει ανάλογα με τις συνθήκες εφαρμογής της. Αν οι έννοιες είναι γνωστικές ικανότητες κάποιου τύπου τότε θα ποικίλλουν ανάλογα με τις συνθήκες εφαρμογής τους (π.χ. κατάλληλος φωτισμός) οπότε δεν είναι τα σωστού τύπου αντικείμενα ώστε να συντίθενται. Ανάλογο επιχείρημα εφαρμόζεται στη θεωρία προτύπων. (Πρβλ. Fodor 2004, 36-9)

Ο δεύτερος τύπος επιχειρήματος υποστηρίζει ότι το καρτεσιανό κριτήριο είναι επαρκέστερο από το πραγματιστικό στο βαθμό που η προθετική σκέψη είναι πιο 'εντασιακή' από ότι η ικανότητα για συναγωγή ή ταξινόμηση. Αυτό ισχύει γιατί οι έννοιες μπορούν εν τέλει να προσδιορισθούν μόνο όπως εμφανίζονται στην προθετική σκέψη, δηλ., εντασιακά. Δεν μπορούν να προσδιορισθούν βάσει των

¹² Βλ. Byrne (2005) Η άρση της απόδοσης οντολογικής σημασίας στο ερώτημα μπορεί να γίνει με ποικίλους τρόπους. Ένας διαδεδομένος τρόπος είναι η εξέταση των εννοιών ως υπο-προτασιακών στοιχείων, μόνο σε σχέση με τον ρόλο που παίζουν στην απόδοση αληθοτιμής σε μια πρόταση, βάσει της σημασιολογικής τους αξίας. Ο ίδιος ο Fodor παρουσιάζει τη δική του θέση ως επιστροφή στη Θεωρία των Ιδεών και σε φιλοσοφικά μοντέλα όπως του 17^{ου} αι που εγείρουν ζητήματα γνωσιακής αρχιτεκτονικής.

εκτάσεών τους ή βάσει των ταξινομήσεων στις οποίες χρησιμεύουν. Δεν μπορούμε να διαφοροποιήσουμε την έννοια ΤΡΙΓΩΝΟ από την έννοια ΚΛΕΙΣΤΟ ΤΡΙΠΛΕΥΡΟ ή την έννοια ΔΥΟ από την έννοια Ο ΜΟΝΟΣ ΑΡΤΙΟΣ ΠΡΩΤΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ή την έννοια ΝΕΡΟ από την έννοια H₂O από τις εκτάσεις τους γιατί είναι πολύ πιθανό κάποιος να κατανοεί ή να κατέχει την έννοια ΤΡΙΓΩΝΟ αλλά να μην καταλαβαίνει ή να μην κατέχει την έννοια ΚΛΕΙΣΤΟ ΤΡΙΠΛΕΥΡΟ.

Γιατί δεν δουλεύει το πραγματιστικό κριτήριο; Σύμφωνα με τον Fodor ‘δεν υπάρχει δρόμος από τις εκτάσεις στις έννοιες.’ (Fodor 2004, 40) Έννοιες με την ίδια αναφορά (πχ. ΑΠΟΣΠΕΡΙΤΗΣ και ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ) διαφοροποιούνται μόνο βάσει των διαφορετικών ‘αντικειμένων’ που προσιδιάζουν σε σκέψεις. (Για παράδειγμα σκέπτομαι ότι ο Αποσπερίτης εμφανίζεται το απόγευμα, ενώ ο Αυγερινός το πρωί). Η ίδια η ταξινόμηση απαιτεί και προϋποθέτει την κατοχή μιας έννοιας. Για να ταξινομήσεις κάτι χρειάζεσαι ήδη ένα κανόνα ταξινόμησης, πρέπει ήδη να κατέχεις μια έννοια. Ανάλογο επιχείρημα εφαρμόζεται στην συναγωγική ικανότητα, πιο συγκεκριμένα στη θέση ότι ο υπόρητος ορισμός των κανόνων εισαγωγής και εξάλειψης των λογικών συνδέσμων καθορίζει το περιεχόμενο των λογικών συνδέσμων και τα κριτήρια χρήσης τους. Η βασική διαπίστωση του επιχειρήματος είναι ότι η γλώσσα της σκέψης προϋποτίθεται συναγωγικών και ταξινομητικών ικανοτήτων, ότι δηλ. για να έχει κανείς την ικανότητα συναγωγής πρέπει πρώτα να κατέχει την εν λόγω έννοια. Με άλλα λόγια σύμφωνα με τον Fodor το εγχείρημα του πραγματιστή είναι κυκλικό αφού η προθετική σκέψη προηγείται των υπολοίπων γνωσιακών ικανοτήτων και είναι πιο ‘εντασιακή’.

Το φιλοσοφικό επιχείρημα εναντίον του συναγωγικού αντιατομισμού της θέσης ότι οι συνθήκες κατοχής μιας έννοιας προσδιορίζονται από τις συναγωγικές της διασυνδέσεις με άλλες έννοιες στη γνωστική οικονομία κάποιου υποκειμένου, είναι ότι ο υποστηρικτής της άνωθεν θέσης υποκύπτει στο εξής δίλημμα: πρέπει είτε α) να άρει τον διυποκειμενικό χαρακτήρα της συνωνυμίας (content synonymy) και τη συνθήκη περί του δημόσιου χαρακτήρα των εννοιών (συνθήκη ε), ενότητα 2.3) αν υιοθετήσει τον ακραίο συναγωγικό αντιατομισμό είτε β) να αποδεχθεί την αναλυτικότητα αν υιοθετήσει το μετριοπαθή συναγωγικό αντιατομισμό.

Στην πρώτη περίπτωση η άρση του διυποκειμενικού χαρακτήρα της συνωνυμίας έχει ως αποτέλεσμα την αδυνατότητα ύπαρξης μιας προθετικής αυτόνομης επιστήμης της ψυχολογίας που υπάγει συμβάντα βάσει του προθετικού τους περιεχομένου. Είδαμε ότι για να υπάρχει εξήγηση στη ψυχολογία πρέπει να ισχύει η συνθήκη περί

του δημόσιου χαρακτήρα των εννοιών και του νοήματος εν γένει: πρέπει δηλαδή το προτασιακό περιεχόμενο των διαφόρων προτασιακών στάσεων να είναι ταυτόσημο για διαφορετικά υποκείμενα. Όταν ο Δημοσθένης και ο Γιάννης σκέπτονται *ότι ο αριθμός 1 είναι πρώτος*, δειγματίζονται διαφορετικές νοητικές αναπαραστάσεις, διαφορετικά νοητικά καθέκαστα που αποτελούν εκδοχές του ίδιου τύπου, δηλ. του τύπου 'ότι ο αριθμός 1 είναι πρώτος.' Στην περίπτωση του ακραίου συναγωγικού αντιατομισμού αν ο Δημοσθένης συναγάγει από την έννοια ΒΑΖΟ 'το αγαπημένο αντικείμενο της γιαγιάς μου' και ο Γιάννης συναγάγει 'το αντικείμενο που έσπασα και γι' αυτό το λόγο είμαι τιμωρία', τότε η έννοια ΒΑΖΟ έχει διαφορετικό περιεχόμενο για τον Δημοσθένη και το Γιάννη αν το περιεχόμενο της έννοιας ΒΑΖΟ καθορίζεται από *όλες* τις συναγωγικές διασυνδέσεις των εννοιών στη γνωσιακή τους οικονομία. Έπεται ότι καμιά έννοια δεν μπορεί να είναι συνώνυμη με άλλη. Αν μια τόσο μικρή διαφορά στον συναγωγικό ρόλο συνιστά μια τόσο μεγάλη διαφορά στο περιεχόμενο, έπεται ότι δεν μπορούμε να μιλάμε για δημόσια περιεχόμενα διαφορετικών προτασιακών στάσεων, ότι δηλαδή δύο διαφορετικά υποκείμενα δεν μπορούν να 'μοιράζονται' περιεχόμενα με μια κοινή έννοια, ότι δηλαδή τα δείγματα-έννοιες αποτελούν εκδοχές του ίδιου τύπου.

Ο μετριοπαθής αντιατομισμός, από την άλλη πλευρά, μπορεί να αρνηθεί ότι *όλες* οι συναγωγικές διασυνδέσεις στη γνωσιακή οικονομία κάποιου υποκειμένου είναι εξίσου συγκροτητικές των συνθηκών κατοχής μιας έννοιας. Μόνο κάποιες από αυτές συγκροτούν το περιεχόμενό της. Οι συνθήκες κατοχής μιας έννοιας X προσδιορίζονται από τις συναγωγικές διασυνδέσεις της X με ένα αριθμό άλλων εννοιών, για παράδειγμα, Ψ, Z, Ω, ή από τις συναγωγές που το εν λόγω υποκείμενο βρίσκει 'άμεσα επιτακτικές' βάσει της 'μορφής' τους. Σύμφωνα με τον Peacocke (1992) οι συνθήκες κατοχής της έννοιας ΚΑΙ (ΣΥΖΕΥΞΗ) περιλαμβάνουν ότι κάποιος πρόσωπο μπορεί να βρίσκει άμεσα επιτακτικές (primitively compelling) βάσει της μορφής τους τις συνεπαγωγές που νομιμοποιεί η κατοχή του συνδέσμου ΚΑΙ. Για παράδειγμα, κάποιος έχει την έννοια ΚΑΙ αν βρίσκει 'άμεσα επιτακτικές' τις συναγωγές που υπηρετούν ως κανόνες εισαγωγής και εξάλειψης για τον σύνδεσμο ΚΑΙ: $A, B \rightarrow A \& B, A \& B \rightarrow A, A \& B \rightarrow B$.

Σύμφωνα με τον Peacocke οι παραπάνω συναγωγικές συνδέσεις εμπλέκονται ουσιαστικά στις συνθήκες κατοχής της έννοιας ΚΑΙ και την εξατομικεύουν. Τα συναγωγικά μοτίβα που εμπλέκονται στους άνωθεν κανόνες έχουν προτεραιότητα σε σχέση με άλλα μοτίβα στα οποία εμπλέκεται η έννοια ΣΥΖΕΥΞΗ. Η παραδοσιακή

ιδέα είναι ότι ‘η σωστή θεωρία για τη φύση μιας δεδομένης έννοιας μπορεί να εξηγήσει γιατί συγκεκριμένες αλήθειες που περιλαμβάνουν τη δεδομένη έννοια μπορούν να γνωσθούν με *a priori* τρόπο.’ (Peacocke 1998, 131)

Αν ο μετριοπαθής αντιατομισμός εισαγάγει τη διάκριση ανάμεσα σε συναγωγές που συγκροτούν ή καθορίζουν το περιεχόμενο μιας έκφρασης και αυτών που δεν το καθορίζουν για να αποφύγει τον ακραίο αντιατομισμό, τότε σύμφωνα με τον Fodor εισάγει από την πίσω πόρτα τη διάκριση αναλυτικών-συνθετικών αληθειών, ή την διάκριση μεταξύ εννοιολογικά αναγκαία συνεπαγωγών και υπολοίπων. Για τον Fodor οι δύο διαδεδομένοι τρόποι εξήγησης της αναλυτικότητας είτε βάσει της συστατικής των εννοιών δομής είτε βάσει σύμβασης δεν δουλεύουν. Αν η αναλυτικότητα εξηγείται βάσει της συστατικής δομής (σύνθετων) εννοιών, τότε μπορούμε να κατανοήσουμε γιατί από τις σύνθετες έννοιες μπορούν να συναχθούν τα τμήματά τους. Για παράδειγμα, η έννοια ΕΡΓΕΝΗΣ φαίνεται να περιλαμβάνει ως τμήματα την έννοια ΑΝΥΠΙΑΝΤΡΟΣ και ΑΝΤΡΑΣ. Ο Fodor υποστηρίζει ότι τόσο στη φιλοσοφία όσο και στη γνωσιακή ψυχολογία και γλωσσολογία έχει υπερεκτιμηθεί ο αριθμός των εννοιών που έχουν δομή ή τμήματα, που είναι δηλ., σύνθετες με την παραπάνω έννοια, νομιμοποιώντας με αυτόν τον τρόπο ορισμένες συναγωγές. Για τον Fodor οι διαισθήσεις αναλυτικότητας και εννοιολογικής σύνδεσης είναι επιστημικές και όχι σημασιολογικές. Οι εν λόγω διαισθήσεις εξηγούνται βάσει του ότι έννοιες όπως ΕΡΓΕΝΗΣ που φαίνεται να επιδέχονται ορισμών είναι μονο-κριτηριακές έννοιες, η εφαρμογή των οποίων απαιτεί μόνο ένα κριτήριο ή ότι είναι σχετικά κεντρικές στο δίκτυο των πεποιθήσεων. Σύμφωνα με τον Fodor, (όπως θα δούμε στην ενότητα 5 και πιο συγκεκριμένα στη 5.2) όλες ή σχεδόν όλες οι λεξικολογικές έννοιες δεν έχουν δομή και είναι πρωταρχικές—συνεπώς, αρνείται τον παραπάνω δρόμο προς την αναλυτικότητα. (Πρβλ. Fodor 2003, 2004)

5. Πληροφοριακός Ατομισμός

Μέχρι στιγμής έχουμε δει κάποια αρνητικά επιχειρήματα εναντίον του αντιατομισμού και του πραγματισμού για τις έννοιες. Είναι ώρα να δούμε σε τι συνίσταται η ατομιστική (και καρτεσιανή) εκδοχή του Fodor για τις έννοιες και πόσο εύλογη είναι.

Ο Πληροφοριακός Ατομισμός, η θετική πρόταση του Fodor (1998) αποτελείται από τις παρακάτω θέσεις:

A. Πληροφοριακή Σημασιολογία

B. Εννοιολογικός Ατομισμός

Ας τις δούμε λίγο αναλυτικά.

5.1 Πληροφοριακή Σημασιολογία

Η Πληροφοριακή Σημασιολογία σχετίζεται με το ευρύτερο αίτημα να δοθεί μια νατουραλιστική εξήγηση της προθετικότητας (που ταυτόχρονα, όπως είδαμε, να είναι ρεαλιστική). Το περιεχόμενο/νόημα ανάγεται σε πληροφορία, όπου η πληροφορία κατανοείται ως ένα αντικειμενικό χαρακτηριστικό του κόσμου. Η δεδομένη προσέγγιση στο περιεχόμενο εκκινεί από την ιδέα του ‘φυσικού νοήματος’ (Grice 1957). Για παράδειγμα, τα σύννεφα στον ουρανό αποτελούν (φυσικές) ενδείξεις ή ‘σημεία’ του ότι μπορεί να βρέξει· η παρουσία δακτυλίων σε ένα δέντρο αποτελεί σημείο ή ένδειξη της ηλικίας του· κόκκινα σημάδια στο πρόσωπο αποτελούν ένδειξη ιλαράς (ή παρατεταμένης εφηβείας). Ένα συμβάν ‘φυσικά’ σημαίνει ένα άλλο αν υπάρχει κάποιος νόμος που τα συνδέει, αν το ένα συμβάν φέρει πληροφορία για το άλλο, όπως ο αριθμός των δακτυλίων σε ένα δέντρο μας δίνει ενδείξεις για την ηλικία του. Σύμφωνα με τον Dretske (1986, 18), η αναφορικότητα (aboutness) των σημείων είναι ένα χαρακτηριστικό του κόσμου: *‘Σημεία που συμβαίνουν φυσικά σημαίνουν κάτι και το κάνουν χωρίς τη δική μας βοήθεια.’*

Το περιεχόμενο συγκροτείται βάσει της νομολογικής σύνδεσης νου-κόσμου. Δεν συγκροτείται, ούτε καν εν μέρει χάριν των συναγωγικών συνδέσεων των εννοιών εντός της γνωστικής οικονομίας κάποιου υποκειμένου. Η πληροφορία επομένως συνίσταται στη νομολογική σύνδεση μεταξύ μιας νοητικής αναπαράστασης και της ιδιότητας που προκαλεί τον δειγματισμό της στη γλώσσα της σκέψης. Η ιδέα βασίζεται σε μια γενική αιτιακή θεωρία νοήματος, όπου μια νοητική αναπαράσταση νοηματοδοτείται από τα αίτιά της. Σύμφωνα προς τον Fodor (1988, 12):

Μια αναπαράσταση ‘*X*’ εκφράζει την ιδιότητα *X* βάσει του γεγονότος ότι είναι νόμος ότι τα πράγματα που είναι *X* προκαλούν δειγματισμούς (tokenings) της ‘*X*’ (σε κάποιες, ανοιχτές συνθήκες *K*).

Σύμφωνα με την προσέγγιση του Fodor (1991a) στο νόημα, ικανή συνθήκη για το ‘*X*’ (σύμβολο της γλώσσας της σκέψης) να σημαίνει ότι *X* είναι

- α) το να είναι νόμος ότι όλα τα X προκαλούν αιτιακά τα 'X'.
- β) κάποια 'X' όντως προκαλούνται από X .
- και γ) για κάθε Ω διάφορο του X αν τα Ω ως Ω προκαλούν αιτιακά τα 'X', τότε το γεγονός ότι τα Ω προκαλούν τα 'X' εξαρτάται με μη συμμετρικό τρόπο από το ότι τα X προκαλούν 'X'. (Fodor 1991a, 121)

Αν ισχύουν τα α) έως γ) μπορούμε να πούμε ότι τα 'X' κλειδώνονται (lock onto) στα X , και ότι τα 'X' αναφέρονται στα X . Πολύ γενικά, μπορούμε να πούμε ότι το περιεχόμενο μιας νοητικής αναπαράστασης, σύμφωνα με τη θεωρία της μη συμμετρικής εξάρτησης, είναι η αιτία (που την προκαλεί) και από την οποία όλες οι υπόλοιπες πραγματικές αιτίες (που την προκαλούν) ή δυνατές αιτίες (που θα την προκαλούσαν) και δεν αποτελούν το περιεχόμενο της νοητικής αναπαράστασης, εξαρτώνται. Το αντίστροφο δεν ισχύει. Όπως εξηγεί ο Fodor η συνθήκη α) δηλώνει ότι το σύμβολο (νοητική αναπαράσταση) 'X' φέρει πληροφορία για την ιδιότητα του να είναι κάτι X , αλλά αφήνει ανοιχτό ότι τα 'X' μπορούν να συνδέονται νομολογικά και με άλλες ιδιότητες. Αφήνει ανοιχτό δηλαδή αυτό που ονομάζεται το πρόβλημα της διάζευξης, δηλαδή ότι το σύμβολο 'X' μπορεί να δειγματίζεται (προκαλείται, συνδέεται αιτιακά) από μια διάζευξη ιδιοτήτων, δηλαδή το δείγμα νοητική αναπαράσταση 'ΑΛΟΓΟ' μπορεί να συνδέεται νομολογικά με ένα μικρό άλογο ή ένα άλογο που είδε ένα παιδί πρώτη φορά σε μια φωτογραφία ή στην περίπτωση λάθους με μια αγελάδα. Ο επικαλύπτων νόμος όμως σε κάθε περίπτωση θα είναι αυτός που συνδέει νομολογικά τη νοητική αναπαράσταση με ένα άλογο. Η συνθήκη β) υποστηρίζει ότι κάποια 'X' πράγματι προκαλούνται από X . Η συνθήκη αυτή δεν επιτρέπει στην έννοια NEPO να σημαίνει στον πραγματικό κόσμο κάτι διάφορο του H_2O . Η συνθήκη γ) εισάγει την έννοια της μη συμμετρικής εξάρτησης κάποιων νόμων από κάποιους άλλους. Σε περιπτώσεις που μια νοητική αναπαράσταση 'X' συνδέεται νομολογικά τόσο με ένα μικρό άλογο σε μια φωτογραφία ή μια αγελάδα, οι εν λόγω νομολογικές διασυνδέσεις εξαρτώνται από την πρωταρχική νομολογική σύνδεση του 'X' με ένα άλογο, στην περίπτωση που το 'X' σημαίνει άλογο. Η τελευταία δεν εξαρτάται από καμιά από τις προηγούμενες αιτιακές-νομολογικές συνδέσεις.

Η γενική ιδέα, όπως την εξηγεί ο Barry Loewer (1997), είναι ότι μπορούμε να εξηγήσουμε τις περιπτώσεις λανθασμένης αναπαράστασης αν θέσουμε τον όρο της μη συμμετρικής εξάρτησης του λάθους από το σωστό. Για παράδειγμα,

Για παράδειγμα, αν μια νύχτα ο Πέτρος (θεωρήσει ότι έχει) δει μια αλεπού, αλλά ήταν γάτα, η νομολογική σύνδεση ανάμεσα στη νοητική αναπαράσταση της αλεπούς στηρίζεται στη σύνδεση ανάμεσα σε μια νοητική αναπαράσταση και την ιδιότητα του να είναι κάτι γάτα. Το αντίστροφο δεν ισχύει. Δηλαδή ακόμη και αν οι αλεπούδες δεν προκαλούσαν νοητικές αναπαραστάσεις γάτας, η ιδιότητα του να είναι κάτι γάτα θα προκαλούσε νοητική αναπαράσταση γάτας.

Η μεταφυσική του περιεχομένου βασίζεται για τον Fodor σε συγχρονικές αντιγεγονικές προδιαθεσιακές ιδιότητες που συ-μεταβάλλονται με ιδιότητες ή πράγματα στον κόσμο και όχι στις ενεργεία αιτιακές ιστορίες των προθετικών καταστάσεων.

Νόμοι σαν τους παραπάνω που συνδέουν κάποιες ιδιότητες με κατηγορήματα είναι *ceteris paribus* νόμοι, δηλαδή μόνο υπό συγκεκριμένες συνθήκες το να είναι κάτι αγελάδα προκαλεί μια νοητική αναπαράσταση αγελάδας. Πρέπει να δουλεύει το αντιληπτικό σύστημα κάποιου οργανισμού, να υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες φωτισμού κλπ. Ο Fodor (1998) αποκαλεί τέτοιους νόμους που συνδέουν κατηγορήματα με ιδιότητες νόμους *σημασιολογικής πρόσβασης*. Το ερώτημα που τίθεται αυτόματα είναι κατά πόσο είναι εύλογο να υποθέτουμε ότι σε κάθε λεξικολογική έννοια αντιστοιχεί ένας *ceteris paribus* νόμος και επιπλέον κατά πόσο θα μπορούσε να είναι γενικός. Η συνέπεια είναι ότι πολλαπλασιάζονται οι νόμοι που ισχύουν. Ανοιχτό επιπλέον είναι το αν μπορούμε να τους αποκαλέσουμε νόμους, αν θα συνδέουν προβαλλόμενα (*projectible*) κατηγορήματα που να αντιστοιχούν σε ιδιότητες που είναι οι ίδιες φυσικές. Τι τύπου νόμοι να ισχύουν για ιδιότητες των οποίων η πραγματικότητα συνίσταται στον τρόπο εμφάνισής τους σ' εμάς;

Οι νοητικές αναπαραστάσεις, τα σύμβολα της γλώσσας της σκέψης (λεξικολογικές έννοιες-δείγματα) αποκτούν το περιεχόμενό τους και εξατομικεύονται εν μέρει βάσει της πληροφορίας που φέρουν για το περιβάλλον. Κατ' αντιστοιχία, η 'κατοχή' εννοιών είναι ζήτημα *νομολογικής σύνδεσης νου-κόσμου*. Η κατοχή εννοιών, επομένως, δεν είναι ζήτημα της ρητής ή υπόρητης (π.χ. συντακτικής) γνώσης κάποιου υποκειμένου. Η αρνητική θέση του Fodor έρχεται να άρει αυτό που θεωρεί ως συμφωνία μεταξύ της γνωσιακής επιστήμης και της φιλοσοφίας νου/γλώσσας: ότι δηλαδή το ζήτημα της κατοχής εννοιών (και απόκτησής τους) έχει να κάνει

τουλάχιστον εν μέρει με το τι γνωρίζει κάποιος είτε ρητά είτε υπόρητα (και το πώς θέτει τη γνώση σε χρήση).

Η υιοθέτηση της Πληροφοριακής Σημασιολογίας από τον Fodor είναι συμβατή με αιτιακές θεωρίες νοήματος τύπου Kripke.¹³ Αν το περιεχόμενο είναι πληροφορία και η πληροφορία είναι ζήτημα νομολογικής σύνδεσης, το νόημα (περιεχόμενο) ταυτίζεται με την αναφορά. Πώς λοιπόν μπορεί κάποιος να έχει την έννοια ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ χωρίς την έννοια ΑΠΟΣΠΕΡΙΤΗΣ ή την έννοια ΝΕΡΟ χωρίς την έννοια Η₂O αφού τον συνδέουν οι ίδιες νομολογικές σχέσεις με τον πλανήτη Αφροδίτη όπως και με την ιδιότητα του να είναι κάτι νερό ή Η₂O; Αν το πλεονέκτημα του καρτεσιανισμού σε σχέση με τον πραγματισμό είναι ότι η προθετική σκέψη είναι πιο εντασιακή από τη συναγωγή ή την ταξινόμηση, θα πρέπει να δούμε γιατί ισχύει αυτό και αν μπορεί ο ίδιος ο Fodor να εξηγήσει το γιατί οι διακρίσεις της σκέψης φαίνεται να είναι περισσότερες από τις διακρίσεις στο επίπεδο της αναφοράς.

Η απάντηση του Fodor είναι ότι παρόλο που το νόημα είναι αναφορά και επομένως δύο εκφράσεις με κοινή αναφορά είναι *ipso facto* συνώνυμες, οι λεξικολογικές έννοιες δεν εξατομικεύονται μόνο βάσει του περιεχομένου τους αλλά και του 'τρόπου παρουσιάσής' τους (mode/way of presentation). Παρόλο που το περιεχόμενο της έννοιας ΝΕΡΟ δεν μπορεί να διαφέρει από το περιεχόμενο της έννοιας Η₂O, ο Fodor επιχειρηματολογεί ότι είναι διαφορετικές έννοιες. Κάθε λεξικολογική έννοια εξατομικεύεται για τον Fodor στη βάση δύο διαστάσεων α) του περιεχομένου της που αντιστοιχεί στην αναφορά της και β) του συντακτικού τρόπου παρουσιάσής της σε κάθε υποκείμενο. Ο τρόπος παρουσίασης κάθε λεξικολογικής έννοιας είναι σολιψιστικός (συντακτικός) αλλά δεν αντιστοιχεί στη σημασία της έννοιας. Λειτουργεί καθορίζοντας μια διαδρομή στην αναφορά. Διαφορετικοί τρόποι παρουσίασης καθορίζουν διαφορετικές διαδρομές στην ίδια αναφορά.

¹³ Αυτό ισχύει και για άλλες νατουραλιστικές λύσεις στο πρόβλημα του νοήματος/περιεχομένου, όπως στην τελεολογική προσέγγιση της Millikan (1989). Δύο άλλες νατουραλιστικές προσεγγίσεις είναι η Σημασιολογία Λειτουργικού/συναγωγικού/εννοιολογικού ρόλου όπου το περιεχόμενο των νοητικών καταστάσεων προσδιορίζεται από τις λειτουργικές ή συναγωγικές του διασυνδέσεις με άλλα περιεχόμενα στη γνωσιακή οικονομία κάποιου υποκειμένου. Η θέση αυτή οδηγεί στην άρση της διυποκειμενικής συνωνυμίας για τον Fodor ή την αποδοχή της αναλυτικότητας. Οι τελεολογικές προσεγγίσεις, από την άλλη μεριά πολύ γενικά υποστηρίζουν ότι το αναφορικό περιεχόμενο νοητικών καταστάσεων εξηγείται βάσει των βιολογικών λειτουργιών των δεδομένων καταστάσεων.

Το επιχείρημα του Fodor για να θεωρηθούν συντακτικοί οι τρόποι παρουσίασης αντί για αφηρημένα αντικείμενα (π.χ. φρεγκιανές σημασίες) είναι το εξής:
Στην περίπτωση που οι τρόποι παρουσίασης θεωρηθούν αφηρημένα αντικείμενα που αποτελούν τα δομικά συστατικά των προτασιακών περιεχομένων, δεν μπορούν να δώσουν πρόσβαση ή διαφορετικές διαδρομές στην ίδια αναφορά ακριβώς γιατί η σύλληψη τέτοιων αφηρημένων αντικειμένων που τίθενται εκτός χώρου και χρόνου καθίσταται και η ίδια μυστήρια. Αν η πρόσβαση σε τέτοια αντικείμενα είναι εξωτερική του νου, τότε γιατί δεν έχουμε διαφορετικού τρόπους σύλληψης των ίδιων των τρόπων παρουσίασης όπως και της αναφοράς; Επομένως οι τρόποι παρουσίασης πρέπει να ψυχολογοποιηθούν προκειμένου να λειτουργούν σαν να δίνουν διαφορετικές διαδρομές στην ίδια αναφορά. Οι ίδιοι τρόποι παρουσίασης εξατομικεύονται λειτουργικά, πράγμα που εγείρει το ερώτημα αν ο πληροφοριακός ατομισμός μπορεί να ικανοποιήσει τη συνθήκη του δυποκειμενικού χαρακτήρα των εννοιών.

Η ιδέα ότι οι λεξικολογικές έννοιες εξατομικεύονται και μέσω ψυχολογοποιημένων τρόπων παρουσίασης επιτρέπει τη δυνατότητα να ισχύουν οι ίδιες νομολογικές συνδέσεις ανάμεσα σε δύο υποκείμενα και κάποια ιδιότητα, τα διαφορετικά υποκείμενα έχουν διαφορετικό τρόπο παρουσίασης της εν λόγω ιδιότητας, και οι έννοιες που δειγματίζονται στα διαφορετικά υποκείμενα ν' αποτελούν εκδοχές διαφορετικών αναπαραστατικών τύπων. Επομένως, η θεωρία επιτρέπει μια και αυτή νομολογική σύνδεση που ισχύει ανάμεσα σε κάποιο υποκείμενο και τον κόσμο να προκαλεί τον δειγματισμό αναπαραστάσεων διαφορετικών αναπαραστατικών τύπων.

5.2 Εννοιολογικός Ατομισμός

Ας στρέψουμε τώρα την προσοχή μας στη δεύτερη θέση του Πληροφοριακού Ατομισμού, δηλ.

Εννοιολογικός Ατομισμός: Οι περισσότερες λεξικολογικές έννοιες δεν έχουν δομή. Είναι 'πρωταρχικές' ή απλές.

Η συνθεσιακότητα της γλώσσας της σκέψης απαιτεί την ύπαρξη πρωταρχικών εννοιών που συνδυάζονται με συνθεσιακό τρόπο για την κατασκευή σύνθετων εννοιών και προτάσεων. Ο Εννοιολογικός Ατομισμός νομιμοποιεί την ύπαρξή τους.

Πρωταρχικές είναι οι έννοιες που δεν έχουν δομή ή τμήματα.¹⁴ Για παράδειγμα, σύμφωνα με την Κλασική θεωρία εννοιών η έννοια ΕΡΓΕΝΗΣ περικλείει τις έννοιες ΑΝΥΠΙΑΝΤΡΟΣ και ΑΝΤΡΑΣ. Κατοχή της έννοιας ΕΡΓΕΝΗΣ σημαίνει την αυτόματη συναγωγή των υπόλοιπων εννοιών. Για τον Fodor θέσεις για τις έννοιες όπως η Κλασική θεωρία, η θεωρία πρωτοτύπων και η θεωρία-θεωρία δεν αφήνουν χώρο για τις πρωταρχικές έννοιες, υποθέτοντας ότι όλες οι λεξικολογικές έννοιες έχουν σύνθετη δομή ή ότι το σύνολο των πρωταρχικών εννοιών μπορεί να αναχθεί σε ένα αριθμό εννοιών που προκύπτουν από ένα αριθμό αισθητηριακών εντυπώσεων από διαφορές αισθητηριακές οδούς, όπως την αφή, την ακοή, την όραση κλπ. Αυτή είναι μια εσφαλμένη εμπειριστική παραδοχή για τον Fodor.

Έχουμε ήδη δει ότι η ΑΘΝ στην εκδοχή του Fodor θέτει ως πρωταρχικούς φορείς περιεχομένου τις νοητικές αναπαραστάσεις της γλώσσας της σκέψης. Το συνδυαστικό συντακτικό της ΓΣ απαιτεί την ύπαρξη πρωταρχικών εννοιών που συνθέτουν όλες τις σύνθετες έννοιες (εκτός των μεταφορικών). Επίσης ο Fodor υπερασπίζεται τη θέση ότι οι πρωταρχικές έννοιες δεν αποτελούν αποτέλεσμα επαγωγικής εκμάθησης, αν η επαγωγική εκμάθηση θεωρηθεί ότι είναι ζήτημα κατασκευής και ελέγχου υποθέσεων για την έκταση μιας έννοιας. Το συναφές επιχείρημα του Fodor είναι απλό: Αν υποτεθεί ότι το μοντέλο επαγωγικής εκμάθησης των εννοιών είναι ορθό, για να κατασκευάσει κάποιος υποθέσεις για κάποιες έννοιες πρέπει να υποτεθεί ότι *ήδη* κατέχει κάποιες πρωταρχικές έννοιες προκειμένου να μπορεί να διατυπώσει τις εν λόγω υποθέσεις. Για να 'σωθεί' η υπόθεση ότι το ζήτημα εκμάθησης πολλών εννοιών είναι επαγωγικό, πρέπει να υποτεθεί ότι κάποιες έννοιες δεν μπορούν να αποτελούν αποτέλεσμα επαγωγικής εκμάθησης, αλλιώς η επαγωγική εκμάθηση θα ήταν κυκλική ή αδύνατη. Άρα, οι πρωταρχικές έννοιες δεν είναι αποτέλεσμα επαγωγικής εκμάθησης βάσει διατύπωσης και ελέγχου υποθέσεων.

Αν οι πρωταρχικές έννοιες—που, για τον Fodor, συμπίπτουν με *όλες* τις λεξικολογικές έννοιες—δεν είναι αποτέλεσμα επαγωγικής εκμάθησης, φαίνεται να έπεται ότι έννοιες όπως ΠΟΜΟΛΟ, ΚΑΥΣΤΗΡΑΣ, ΜΠΛΕ, ΣΚΥΛΟΣ είναι *έμφυτες*. Ειδικότερα, από την (Α) Πληροφοριακή Σημασιολογία και την (Β) Εννοιολογικός Ατομισμός, με την προσθήκη της θέσης (Γ) ότι οι λεξικολογικές έννοιες δεν αποτελούν προϊόν επαγωγικής εκμάθησης, έπεται ότι όλες οι λεξικολογικές έννοιες, ή

¹⁴ Για το ζήτημα της δομής των λεξικολογικών εννοιών βλ. Margolis & Laurence (1999, 4-8) και Prinz (2002, 89). Το ζήτημα της 'απλότητας' των εννοιών (ή Ιδεών) είναι ιστορικά ενδιαφέρον.

όλες οι έννοιες που δεν μπορούν να ορισθούν πρέπει να είναι έμφυτες (αφού δεν μαθαίνονται επαγωγικά). Δεν συνιστά αυτό το συμπέρασμα από μόνο του *reductio ad absurdum* της θέσης του πληροφοριακού ατομισμού;

Πώς απαντάει ο Fodor στην κριτική ότι ο πληροφοριακός ατομισμός δεσμεύεται στη ριζική εμφυτοκρατία; Αρνείται ότι δεσμεύεται από το δίλημμα: είτε οι έννοιες είναι έμφυτες είτε είναι προϊόντα επαγωγικής εκμάθησης. Πιο συγκεκριμένα αρνείται ότι η μόνη έννοια εκμάθησης εννοιών είναι η επαγωγική, δηλ., ενέχει τη διατύπωση και έλεγχο υποθέσεων για την ιδιότητα που προκαλεί τον δειγματισμό της υπό εκμάθηση έννοιας. Αρνούμενος ότι η *κατοχή εννοιών* ενέχει οποιαδήποτε μορφή γνώσης βάσει της Πληροφοριακής Σημασιολογίας, ο Fodor μπορεί να θέσει υπό αμφισβήτηση το *επαγωγικό μοντέλο εκμάθησης εννοιών*. Το τελευταίο προϋποθέτει ότι το να 'κατέχεις' μια έννοια είναι να γνωρίζεις κάτι. Η εμπειρία διδάσκει γιατί επικυρώνει ή διαψεύδει υποθέσεις και πεποιθήσεις. Σε αντιδιαστολή, ο Fodor υποστηρίζει ότι 'η απόκτηση μιας έννοιας είναι το νομολογικό κλείδωμα με την ιδιότητα που η έννοια εκφράζει' (1998, 125)

5.3 Το πρόβλημα ΠΟΜΟΛΟ/πόμολο

Το επαγωγικό μοντέλο εκμάθησης εννοιών όμως έχει ανεξάρτητη στήριξη. Εξηγεί γιατί αποκτούμε την έννοια ΠΟΜΟΛΟ βάσει της εμπειρίας με πόμολα. Το πρόβλημα ΠΟΜΟΛΟ/πόμολο ανακύπτει μόλις αρνηθούμε ότι η εκμάθηση εννοιών αποτελεί μορφή γνώσης ή πεποίθησης. Αν η διαδικασία πρόσκτησης εννοιών είναι μόνο αιτιακή γιατί ισχύει ότι *μαθαίνουμε την έννοια ΠΟΜΟΛΟ από εμπειρία με πόμολα και όχι ας πούμε με καμηλοπαρδάλεις*; Φαίνεται να αποτελεί μυστήριο το γιατί η έννοια ΠΟΜΟΛΟ κλειδώνεται στην ιδιότητα του να είναι κάτι πόμολο. Αν οι έννοιες απλώς πυροδοτούνται από την εμπειρία, γιατί πυροδοτούνται από την *κατάλληλη* εμπειρία; Ποια είναι η σχέση της εμπειρίας και των εννοιών που προκύπτουν από αυτή; Επιπλέον πώς διαμορφώνουμε αφηρημένες έννοιες όπως την έννοια ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ή την έννοια ΕΡΩΤΑΣ ή έννοιες που φαίνεται να ορίζονται μέσω επιστημονικών θεωριών όπως την έννοια ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΟ, ή έννοιες όπως ΠΗΓΑΣΟΣ που απαιτούν την εξάσκηση της φαντασίας δηλαδή έννοιες των οποίων η πρόσκτηση δεν φαίνεται να αποτελεί ζήτημα κλειδώματος σε ο,τιδήποτε;

Η υπόθεση ότι η εκμάθηση εννοιών ενέχει την κατασκευή και έλεγχο υποθέσεων επιλύει το πρόβλημα ΠΟΜΟΛΟ/πόμολο, μια και η εμπειρία με πόμολα επικυρώνει ή διαψεύδει την υπόθεση για το αν κάτι αποτελεί την ιδιότητα του να είναι πόμολο. Η

σχέση ανάμεσα στα πόμολα και στην έννοια ΠΟΜΟΛΟ είναι σχέση τεκμηρίων και όχι μόνο αιτιακή. Και αυτό φαίνεται να ισχύει για *όλες* τις έννοιες. Το πρόβλημα ΠΟΜΟΛΟ/πόμολο καθιστά εύλογη τη θέση ότι *δεν* υπάρχουν πρωταρχικές έννοιες αφού το επαγωγικό μοντέλο εκμάθησης ισχύει για *όλες* τις έννοιες. Μπορεί ο Fodor να επιλύσει το πρόβλημα ΠΟΜΟΛΟ/πόμολο χωρίς να υποθέσει ότι το μοντέλο εκμάθησης εννοιών είναι επαγωγικό;

Η απάντηση που δίνει (1998) είναι ότι το ΠΟΜΟΛΟ/πόμολο αποτελεί πρόβλημα της μεταφυσικής. Ο λόγος που η έννοια ΠΟΜΟΛΟ είναι 'πρωταρχική' σχετίζεται με την ιδιότητα που προκαλεί τον δειγματισμό της, την ιδιότητα στην οποία η έννοια ΠΟΜΟΛΟ 'κλειδώνεται'. Όπως γράφει:

Ίσως το να είναι κάτι πόμολο *δεν τεκμηριώνεται* βάσει της εμπειρίας που οδηγεί στην πρόσκτηση της έννοιας ΠΟΜΟΛΟ—ίσως, αυτό που είναι το να είναι κάτι πόμολο *συνίσταται* στην εμπειρία που οδηγεί στην πρόσκτηση της έννοιας ΠΟΜΟΛΟ. (1998, 134, πρόσθετη έμφαση)

Η ιδιότητα του να είναι κάτι πόμολο είναι δευτερεύουσα ιδιότητα—εξαρτημένη από το νου. Η πραγματικότητά της συνίσταται στο *πώς μας εμφανίζεται*. Δεν χρειάζεται να διακρίνουμε την πραγματικότητά της από την εμφάνισή της σε μας: ταυτίζονται. Το ερώτημα γιατί η συγκεκριμένη ιδιότητα (έστω Ψ) προκαλεί τη συγκεκριμένη εμφάνιση σε μας (την έννοια του X) δεν ανακύπτει. Παραδοσιακά δευτερεύουσες ιδιότητες, θεωρούνται από τον Locke οι ιδιότητες όπως αισθητηριακές ποιότητες π.χ. χρώματα, ήχοι. Τέτοιες ιδιότητες θεωρούνται ότι οφείλουν εν μέρει την ύπαρξή τους στην ύπαρξη νοών. Από αυτό δεν έπεται για τον Fodor ότι οι εν λόγω ιδιότητες δεν είναι πραγματικές. «Η πρόταση [μου] είναι ότι υπάρχουν πολλές έννοιες εμφάνισης (appearance concepts) που δεν είναι αισθητηριακές» (Fodor 1998, 135) Με άλλα λόγια ο Fodor απλώς επεκτείνει την ταύτιση μεταξύ του τι είναι κάτι και πως εμφανίζεται πολύ πέραν των αισθητηριακών ποιοτήτων. Η ταύτιση αυτή ισχύει για όλες τις έννοιες εμφάνισης (που σίγουρα περιλαμβάνουν τις έννοιες όλων των τεχνουργημάτων). Η σχέση του περιεχομένου των εννοιών εμφάνισης και των εμπειριών που οδηγούν στην πρόσκτησή τους είναι, για τον Fodor, *μεταφυσικά αναγκαία*. Δεν επιδέχεται κάποια εξήγηση του τύπου: ποια είναι τα χαρακτηριστικά των πομολών που παρέχουν τεκμήρια για το ότι κάτι εμπίπτει στην έννοια

ΠΟΜΟΛΟ; Για να αποκτήσει κάποιος μια έννοια πρέπει να ‘κλειδωθεί’ ή να ‘συντονιστεί’ (ή να εναρμονιστεί) στην αντίστοιχη ιδιότητα.

Με αυτήν την κίνηση, ο Fodor απαντά τόσο στο πρόβλημα ΠΟΜΟΛΟ/πόμολο όσο και στο ζήτημα αν από τον πληροφοριακό ατομισμό έπεται η ριζική εμφυτοκρατία. Στα (1975, 1981) ο Fodor ασπάζεται τη θέση ότι οι έννοιες που χρειάζεται η Αναπαραστατική Θεωρία είναι έμφυτες, απλά πυροδοτούνται από την εμπειρία. Στο (1998) αρνείται ότι οι ‘πρωταρχικές’ έννοιες είναι ‘έμφυτες’, αν ‘έμφυτες’ είναι οι έννοιες που δεν αποτελούν προϊόν επαγωγικής εκμάθησης. Πιο συγκεκριμένα αρνείται ότι οι λεξικολογικές έννοιες έχουν το περιεχόμενό τους εγγενώς, ότι ‘το φέρουν πάνω τους’. Έννοιες όπως ΠΟΜΟΛΟ είναι πρωταρχικές χωρίς να είναι έμφυτες γιατί είναι έννοιες εμφάνισης και αντιστοιχούν σε ιδιότητες εμφάνισης.¹⁵ Η πραγματικότητά τέτοιων ιδιοτήτων συνίσταται στο πώς μας εμφανίζονται, και εξαρτάται από την ύπαρξη νοών. Τόσο η κατοχή όσο και η απόκτηση εννοιών είναι ζήτημα νομολογικού κλειδώματος με το περιβάλλον, ιδιότητες με τις οποίες οι νόες μας εναρμονίζονται. Παρόλο που ο πληροφοριακός ατομισμός είναι συμβατός με τη ριζική εμφυτοκρατία, είναι συμβατός και μια πιο μετριοπαθή θέση: τη θέση της ύπαρξης έμφυτων μηχανισμών αναγνώρισης (ιδιοτήτων *ως τέτοιων*)—μια θέση που ακόμη και ο πιο ακραίος εμπειριστής πρέπει, σε τελική ανάλυση να αποδεχθεί. Η εμφυτοκρατία μηχανισμών διαφέρει από την εμφυτοκρατία γνώσης, την ιδέα ότι έμφυτη είναι κάποιου τύπου γνώση.

Στην περίπτωση της έννοιας ΠΟΜΟΛΟ, για να κλειδωθούμε στην ιδιότητα του να είναι κάτι πόμολο προϋπόθεση είναι μόνο να υπάρχει έμφυτος ο μηχανισμός που μας επιτρέπει να μας εμφανίζονται τα πόμολα όπως μας εμφανίζονται. Κατά Fodor, ο μηχανισμός αυτός είναι ένας έμφυτος Αισθητήρας (*Sensorium*) που σε συνδυασμό με αισθητηριακές εισροές μπορεί να ανιχνεύσει και άλλες ιδιότητες εμφάνισης, χρησιμοποιώντας κάποιο μηχανισμό συγκριτικής ομοιότητας κάποιου πράγματος που μας εμφανίζεται με μια στερεοτυπική ιδιότητα.¹⁶ Ο Αισθητήρας είναι ένας μηχανισμός που μας επιτρέπει να φθάνουμε όλοι ‘σε μια ικανότητα επιλεκτικής αντίδρασης σε πράγματα που είναι σαν τα πόμολα βάσει της ιδιότητας τους να είναι

¹⁵ Η επιλογή της έννοιας ΠΟΜΟΛΟ δεν είναι τυχαία—αποσκοπεί να δείξει πόσο ριζική είναι η θέση του Fodor. Στα αγγλικά η σχετική λέξη είναι *doorknob* που είναι σύνθετη. Και όμως, ο Fodor ισχυρίζεται ότι η έννοια ΠΟΜΟΛΟ είναι πρωταρχική (χωρίς δομή) αλλά φυσικά όχι έμφυτη.

¹⁶ Μια στερεοτυπική ιδιότητα είναι σύνολο χαρακτηριστικών μιας κατηγορίας και αντιμετωπίζεται ως άκαμπος αναφορέας (rigid designator).

πόμολα' (Fodor 1998, 14) όπου η ίδια η επιλεκτική αντίδραση είναι ζήτημα 'νομολογικής σύνδεσης'.

Αν το βασικό κίνητρο να θεωρηθούν οι 'πρωταρχικές' έννοιες έμφυτες πηγάζει από α) επαγωγικές θεωρίες πρόσκτησης/απόκτησης εννοιών ή β) το πρόβλημα ΠΟΜΟΛΟ/πόμολο, τότε η θέση της ριζικής εμφυτοκρατίας δεν έπεται από τον πληροφοριακό ατομισμό. Οι νοητικές αναπαραστάσεις, προτάσεις ή έννοιες στη γλώσσα της σκέψης δεν φέρουν εγγενώς περιεχόμενο πριν την πυροδότησή τους από την εμπειρία. Ο Fodor υιοθετεί την παραπάνω απάντηση στο πρόβλημα ΠΟΜΟΛΟ/πόμολο και την θέτει ως μοντέλο όλων των εννοιών.

Διακρίνει τρεις τύπους εννοιών σε σχέση με τις (στερεοτυπικές) ιδιότητες στις οποίες οι εν λόγω έννοιες 'κλειδώνονται': α) έννοιες εμφάνισης που αντιστοιχούν σε ένα μεγάλο αριθμό δευτερευουσών ιδιοτήτων (όπως το να είναι κάτι πόμολο) β) έννοιες που αντιστοιχούν σε φυσικά είδη και γ) λογικο-μαθηματικές έννοιες για τις οποίες δεν λέει πολλά. Οντογενετικά, οι πρωταρχικές έννοιες που αντιστοιχούν σε ιδιότητες εμφάνισης είναι πρότερες των υπολοίπων. Όπως είδαμε, οι πρωταρχικές έννοιες δεν αντιστοιχούν σε μια ομοιογενή κατηγορία εννοιών που προκύπτουν μόνο από αισθητηριακές εντυπώσεις, όπως κάποιες μορφές εμπειρισμού-εννοιών απαιτούν.¹⁷ Οι έννοιες που εκφράζουν φυσικά είδη έχουν για τον Fodor εκτός από ένα τύπο ονοματικής ουσίας (nominal essence) και ένα τύπο πραγματικής ουσίας (real essence).¹⁸ Ο εναρμονισμός με ιδιότητες φυσικών ειδών ως τέτοιων απαιτεί μια κοινότητα ειδικών και τον καταμερισμό της εργασίας. Οι έννοιες φυσικών ειδών ως τέτοιων αναδύονται από το πλαίσιο των εννοιών εμφάνισης και έννοιες φυσικών ειδών που μας δίνουν μόνο την ονοματική τους ουσία. Αλλά η κατοχή τους απαιτεί κλειδώμα μέσω μιας θεωρίας για την πραγματική τους ουσία. Χωρίς τον εναρμονισμό με την αντίστοιχη ιδιότητα μέσω θεωρίας, προκύπτουν μόνο έννοιες φυσικών ειδών οι οποίες αντιστοιχούν σε ιδιότητες των οποίων γνωρίζουμε μόνο την ονοματική ουσία. Οι εν λόγω 'εναρμονισμοί' με τις ιδιότητες στηρίζουν διαφορετικές αντιγεγονικές συνεπαγωγές. Η επιστήμη ανακαλύπτει μεταφυσικά αναγκαίες αλήθειες για την ουσία των πραγμάτων. Μπορούμε όμως να διακρίνουμε, στο πλαίσιο του Πληροφοριακού Ατομισμού, τις έννοιες που εκφράζουν θεωρητικούς

¹⁷ Διακρίνουμε τη θέση εμπειρισμού-εννοιών που ισχυρίζεται ότι όλες οι έννοιες πηγάζουν από την εμπειρία από τη θέση εμπειρισμού-γνώσης που ισχυρίζεται ότι όλη η γνώση πηγάζει από την εμπειρία.

¹⁸ Η ονοματική ουσία για παράδειγμα του νερού είναι 'υγρό που είναι άοσμο, άχρωμο, ξεδιψάει, παγώνει' κλπ., ενώ η πραγματική του ουσία είναι ότι είναι H₂O. Η διάκριση ανάγεται στον Locke.

όρους από τις έννοιες που εκφράζουν παρατηρησιακούς όρους; ‘Μια θεωρητική έννοια δεν είναι μια έννοια που *ορίζεται* από μια θεωρία—είναι απλώς μια έννοια η οποία, *de facto*, κλειδώνεται σε μια ιδιότητα μέσω θεωρίας’ (Fodor 1998, 162).

6. Συμπεράσματα

Αν και ήδη μακροσκελής, η εργασία αυτή έχει μόλις ξύσει την επιφάνεια της γενικής φοντοριανής προσέγγισης στις έννοιες. Ο Fodor διασώζει τον αιτιακό ρόλο των εννοιών στη γνωσιακή οικονομία του υποκειμένου με το να θεωρήσει τις έννοιες ως νοητικά καθέκαστα. Διασώζει επίσης την νοηματική τους αυτονομία με το να αποκόψει το περιεχόμενό τους από το εννοιακό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται. Αν και ανεξάρτητες μεταξύ τους, οι δύο αυτές θέσεις αλληλοσυμπληρώνονται. Κατ’ ουσία αποτελούν συνιστώσες της θέσης ότι οι έννοιες εξατομικεύονται εν μέρει αιτιακά—μέσω της αλληλεπίδρασης νου και κόσμου. Οι έννοιες, κατά συνέπεια, αποκτούν το περιεχόμενο που έχουν επειδή αποτελούν τμήματα αιτιακών αλυσίδων και πιο συγκεκριμένα επειδή υπάγονται σε νόμους που διασφαλίζουν τη σύνδεσή τους με κάποια ιδιότητα. Δεν αποτελεί μυστήριο, λοιπόν, που ο νους ανταποκρίνεται στον κόσμο, αφού ο νους—και ειδικότερα οι έννοιες που συγκροτούν τη σκέψη—συγκροτείται μέσω αιτιακών διεργασιών που έχουν ως αφετηρία τον κόσμο. Ο στόχος του Fodor είναι σαφής: η γνωσιακή επιστήμη μπορεί να θεμελιωθεί ως αυτόνομη επιστήμη αλλά μόνο εάν γίνουν εμφανείς οι μεταφυσικές δεσμεύσεις της και συγκεκριμένα η εξάρτησή της από νόμους και αιτιακές σχέσεις.

Φυσικά, ο Fodor δεν είναι στο απυρόβλητο. Η ίδια η ιδέα του κλειδώματος, αν και γόνιμη, δεν εξηγείται επαρκώς. Μπορεί κανείς να κατανοήσει το πώς η διαλυτότητα του αλατιού στο νερό ‘κλειδώνεται’ στην (δηλ. συνδέεται νομολογικά με την) χημική δομή του (και την χημική δομή του νερού και τους σχετικούς νόμους) αλλά δεν είναι εξίσου σαφές πως οι έννοιες (πχ. ΑΓΕΛΑΔΑ) κλειδώνονται σε ιδιότητες. Ακόμα και εάν δεχθούμε αυτή την έννοια του νομολογικού κλειδώματος ως πρωταρχική, δεν μπορούμε να εξηγήσουμε στη βάση της την κατοχή ολόκληρων κατηγοριών εννοιών (όπως οι λογικο-μαθηματικές έννοιες και οι αφηρημένες έννοιες). Και τι συμβαίνει με τις έννοιες που μπορεί να υπάρχουν αλλά δεν μπορούμε να τις αποκτήσουμε; Θα πρέπει σε κάθε μια να αντιστοιχεί κάποια αιτιακά ανενεργό αναπαράσταση της;

Το κυριότερο γενικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο Fodor, ακόμα και αν παρακάμψουμε το αίτημα της γενίκευσης της θεωρίας του, έχει να κάνει με τη θέση της μη συμμετρικής εξάρτησης κατά την εξήγηση της διαφοράς πληροφορίας και

νοήματος. Είναι οι σχέσεις μη συμμετρικής εξάρτησης του Fodor νατουραλιστικές; Εκ πρώτης όψεως, οι νόμοι που συνδέουν κάποιες ιδιότητες με αναπαραστάσεις που παίζουν το ρόλο κατηγορημάτων δεν φαίνεται ν' αποτελούν το αντικείμενο κάποιας επιστήμης. Άρα φαίνεται ανοιχτό το ερώτημα αν οι σχέσεις μη συμμετρικής εξάρτησης είναι οι ίδιες νατουραλιστικές. Επιπλέον αν το περιεχόμενο των εννοιών βασίζεται σε σχέσεις μη συμμετρικής εξάρτησης, είναι οι ίδιες συνθεσιακές;

Είναι αμφίβολο το κατά πόσο οι σχέσεις μη συμμετρικής εξάρτησης 'κόβουν' το περιεχόμενο των κατηγορημάτων με τον ίδιο τρόπο που το 'κόβει' η ψυχολογία του κοινού νου. Δεν εξηγούν γιατί για παράδειγμα να ισχύει ο νόμος ότι οι λαγοί προκαλούν την έννοια ΛΑΓΟΣ και όχι ο νόμος ότι μια χρονική-φάση-λαγού προκαλεί την έννοια ΛΑΓΟΣ; Ο δεύτερος νόμος, ότι η ιδιότητα του να είναι κάτι μια χρονική-φάση-λαγού προκαλεί την έννοια ΛΑΓΟΣ, δεν εξαρτάται μη συμμετρικά από τον πρώτο, μια και η ιδιότητα του να είναι κάτι λαγός και η ιδιότητα του να είναι κάτι μια-χρονική-φάση-λαγού ισχύουν στους ίδιους δυνατούς κόσμους, αφού οποτεδήποτε εμφανίζεται η μία εμφανίζεται και η άλλη. Αν ένα κατηγορημα κλειδώνεται σε κάποια ιδιότητα, τότε κλειδώνεται εξίσου και σε όλες τις ιδιότητες με τις οποίες μεταφυσικά συν-εκδηλώνεται αλλά και σε μια διάζευξη όλων αυτών των ιδιοτήτων. Γιατί να ισχύει ότι αποκτούμε την έννοια ΛΑΓΟΣ και όχι την έννοια ΧΡΟΝΙΚΗ ΦΑΣΗ ΛΑΓΟΥ; Οι σχέσεις νομολογικής σύνδεσης μεταξύ εννοιών και ιδιοτήτων χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης.

Σε σχέση με το επιχείρημα ότι το επιχείρημα του Πραγματιστή είναι κυκλικό μπορούμε να πούμε τα εξής: Στη συζήτηση ατομισμού αντιατομισμού ο Fodor φαίνεται να προϋποθέτει ότι το να έχει κάποιος μια έννοια είναι να έχει μια λέξη που αντιστοιχεί σε κάποιο κατηγορημα. Εξετάζοντας επομένως το ερώτημα αν οι συνθήκες κατοχής μιας έννοιας, π.χ. ΕΡΓΕΝΗΣ, προϋποθέτουν τις συνθήκες κατοχής άλλων εννοιών, τα παραδείγματά του Fodor φαίνεται να προϋποθέτουν ότι ήδη κάποιος έχει δεχθεί ότι η κατοχή μιας έννοιας είναι η κατοχή μιας νοητικής αναπαράστασης. Αν θεωρήσουμε όμως ότι η κατοχή μιας έννοιας συμπίπτει με την εξάσκηση ή δυνάμει εξάσκηση μιας ή περισσότερων γνωσιακών ικανοτήτων, τότε είναι πολύ πιθανό η κατοχή μιας έννοιας να προϋποθέτει όχι μια αλλά περισσότερες ικανότητες χωρίς αυτό να σχετίζεται με το πώς και αν μια έννοια αποκτά το νόημά της.

Τέλος, η μεταφυσική λύση του Fodor στο πόμολο/ΠΟΜΟΛΟ πρόβλημα καθιστά το εμπειρικό πρόβλημα της κατηγοριοποίησης άλυτο.

Αναφορές

- Bermudez, J. L. (2005) *Philosophy of Psychology*, London: Routledge.
- Byrne, D. (2001) 'Intentionalism Defended' *Philosophical Review*, **110**, 199-240.
- (2005) 'Perception and conceptual content' στο E. Sosa & M. Steup,
Contemporary Debates in Epistemology, London: Routledge.
- Crane, T. (2001) *Elements of Mind*, Oxford: OUP.
- (1995) *The Mechanical Mind*, London & NY: Routledge.
- Davies, M. (1995) 'Philosophy of Mind' στο A. C. Grayling, *Philosophy: a guide through the subject*, Oxford: OUP, 250-324.
- Dennett, D. C. (1971) 'Intentional Systems', *The Journal of Philosophy*, **68**, 87-106.
- Dretske, F. (1983) 'Precis of *Knowledge and the Flow of Information*', *Behavioral and Brain Sciences*, **6**, 55-73.
- (1986) 'Misrepresentation' στο R.J. Bogdan, *Belief: Form, Content and Function*, Oxford: OUP.
- Grice, P. (1957) 'Meaning', *The Philosophical Review*, LXVI.
- Fodor, J. (1968) *Psychological Explanation*, New York: Random House.
- (1975) *The Language of Thought*, New York: Crowell.
- (1981) *Representations*, Cambridge, MA: MIT Press.
- (1987) *Psychosemantics*, Cambridge, MA: MIT Press.
- (1994) *The Elm and the Expert*, Cambridge, MA: MIT Press.
- (1991a) *A Theory of Content and Other Essays*, Cambridge, MA: MIT Press.
- (1991b) 'A Modal Argument for Narrow Content', *The Journal of Philosophy*, **88**, 5-26.
- (1998) *Concepts: Where Cognitive Science Went Wrong*, Oxford: Clarendon Press.
- (2001) *The Mind doesn't work That Way*, Cambridge, MA: MIT Press.
- (2003) *Hume Variations*, Oxford: Clarendon Press.
- (2004) 'Having Concepts: A Brief Refutation of the 20th century', *Mind and Language*, **19** (1), 29-47.
- Fodor, J. and Lepore, E. (2002) *The Compositionality Papers*, Oxford: Clarendon Press.
- Loewer, B. (1997) 'A Guide to Naturalizing Semantics' στο B.Hale & C.Wright, *A*

Companion to the Philosophy of Language, Oxford: Blackwell Publishers, 108-126.

Loewer, B. & Rey, G. (1991) *Fodor and his Critics*, Oxford: Blackwell Publishers.

Margolis, E. & Laurence, S. (1999) *Concepts: Core Readings*, Cambridge, MA: MIT Press.

Medin, D. L. & Ortony, A. (1989) 'Psychological Essentialism' στο S. Vosniadou and A. Ortony, *Similarity and Analogical Reasoning*, Cambridge: CUP, 179-195.

Millikan, R. (1989) 'Biosemantics', *The Journal of Philosophy*, **86**, 281-297.

Παγωνδιώτης, Κ. (1999) 'Υπάρχει γλώσσα της σκέψης;', στο Δ. Κάτη, Μ. Κονδύλη & Κ. Νικηφορίδου, *Γλώσσα και Νόηση: Επιστημονικές και Φιλοσοφικές προσεγγίσεις*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 61-91.

----- (2001) διδακτορική διατριβή *Το πρόβλημα των νοητικών αναπαραστάσεων στη γνωσιακή επιστήμη: Προς μια μη-αναπαραστασιακή περιγραφή των νοητικών φαινομένων*.

Peacocke, C. (1992) *A Study of Concepts*, Cambridge, MA: MIT Press.

----- (1998) 'Implicit Conceptions, the 'A Priori' and the Identity of Concepts', *Philosophical Issues*, **9**, (Concepts), 121-148.

Prinz, J. J. (2002) *Furnishing the Mind: Concepts and their Perceptual Bases*, Cambridge, MA: MIT Press.

Stich, S. (2006) 'Propositional Content' στο E. Lepore & B. Smith, *Oxford handbook of Philosophy of language*, Oxford: OUP.